

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Dieninių studijų formos

V kurso taikomosios jurisprudencijos šakos studentės

Gabrielės Blažauskaitės

Magistro darbas

Argumentavimas remiantis teisės principais

Argumentation Based on Legal Principles

Darbo vadovė: Dr. Rūta Latvelė

Recenzentas: Doc. dr. Jaunius Gumbis

Vilnius

2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojamas argumentavimas remiantis teisės principais. Analizuojamos argumentavimo bei teisės principų sampratos, jų ypatumai bei teisės principų panaudojimas argumentacijoje. Darbe analizuojamas teorijoje matomos šio argumentavimo būdo ypatybės bei praktinis šio argumentavimo būdo panaudojimas, ieškoma tam tikrų panaudojimo tendencijų, atskleidžiami svarbiausi argumentavimo remiantis teisės principais bruožai. Atskleidžiama, kodėl yra svarbu naudoti šį argumentavimo būdą bei nurodomi jo privalumai. Taip pat analizuojami ir galimi iššūkiai su kuriais galima susidurti taikant šį argumentavimo būdą, pateikiamos įžvalgos susijusios su argumentavimo remiantis teisės principais problematika.

Pagrindiniai žodžiai: argumentavimas, teisinis argumentavimas, teisės principai, teisinis samprotavimas, teisės aiškinimas.

This paper analyzes one of the methods of legal argumentation – argumentation based on legal principles. The concepts legal argumentation and legal principles are discussed, as well as important features of legal principles and its usage in legal argumentation. Theoretical and practical examples of most important features, advantages and disadvantages of legal argumentation based on legal principles are presented and discussed in this paper.

Keywords: argumentation, legal argumentation, legal principles, legal reasoning, legal interpretation.

TURINYS

TURINYS	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	4
IŽANGA	5
1. TEISINIO ARGUMENTAVIMO BEI TEISĖS PRINCIPŲ SAMPRATA	8
1.1. Teisinio argumentavimo samprata bei problematika	9
1.2. Argumentavimo bruožai, taisyklės, principai	13
1.3. Teisės principų sąvoka bei samprata	16
2. ARGUMENTAVIMO REMIANTIS TEISĖS PRINCIP AIS BRUOŽAI	18
2.1. Argumentavimas remiantis teisės principais kaip bendrojo argumentavimo dalis	19
2.2. Argumentavimo remiantis teisės principais universalumas	22
2.3. Vertybių saugojimo svarba argumentuojant remiantis teisės principais	24
2.4. Argumentavimo sustiprinimas pasitelkiant teisės principus	26
2.5. Stabilumo užtikrinimas argumentuojant remiantis teisės principais	29
2.6. Argumentavimo remiantis teisės principais subtilumas bei taikymas vertinant sudėtingas situacijas	31
3. ARGUMENTAVIMO REMIANTIS TEISĖS PRINCIP AIS PROBLEMATIKA	38
3.1. Teisės principų neapibrėžtumo problema	39
3.2. Išsamumo remiantis teisės principais trūkumas – formalus rėmimasis teisės principais	41
3.3. Diskrecijos klausimas argumentavimui pasitelkus teisės principus	48
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	53
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ANK – Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas

BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

CPK – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

LR KT – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

LVAT – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas

ĮŽANGA

Temos aktualumas. Teisinis argumentavimas – vienas svarbiausių procesų teisėje, yra sutinkamas kiekvienoje teisės diskusijų reikalaujančioje situacijoje, sprendžiant teisinius klausimus, nuo jo kokybės bei išsamumo gali priklausyti proceso rezultatas. Argumentavimas svarbus įvairiose teisės srityse tiek teisėkūros proceso metu tiek taikant teisę. Teorijoje bei praktikoje galima matyti daug argumentavimo būdų ir vienas iš jų ir yra būtent argumentavimas remiantis teisės principais. Teisės principai yra tarsi teisės rėmai, kurie numato pačias svarbiausias teisės ginamas vertybes. Argumentavimas remiantis teisės principais yra svarbi, tačiau ne plačiai nagrinėjama sritis. Atsižvelgtina į tai, jog argumentavimas remiantis teisės principais yra svarbus teisinio argumentavimo būdas, kuris padeda pagrįsti norimus teiginius atsiremiant į pagrindinių teisinių principų turinį. Taigi, matoma, jog ši tema yra išties aktuali ir verta analizės, svarbu pristatyti argumentavimą remiantis teisės principais teoriniame lygmenyje bei išanalizuoti teismų praktikoje matomas tendencijas bei aktualijas susijusias su teisės principų panaudojimu argumentuojant.

Darbo tikslas. Analizuojant mokslinę teisės literatūrą, norminius teisės aktus bei teismų praktiką apibūdinti argumentavimą remiantis teisės principais bei išnagrinėti, kaip šis argumentavimo būdas yra naudojamas praktikoje bei kokie tokio panaudojimo trūkumai bei privalumai.

Darbo uždaviniai. Siekiant aukščiau paminėto darbo tikslo, keliami šie uždaviniai:

1. Nagrinėjant specialiąją mokslinę literatūrą pristatyti argumentavimo sampratą bei pagrindines argumentavimo teorijas, taip pat teisės principų sampratą, funkcijas bei reikšmę;

2. Nagrinėjant specialiąją ir mokslinę literatūrą, susijusią su argumentavimu remiantis teisės principais, išanalizuoti argumentavimo remiantis teisės principais poreikį, svarbą bei ypatybes;

3. Išskirti, kokie galimi argumentavimo remiantis teisės principais privalumai bei su kokiais iššūkiais susiduriama pasitelkiant šį argumentavimo būdą;

4. Išnagrinėti 2021 metų Lietuvos teismų praktiką bei pateikti pavyzdžių, kuriuose argumentuojant yra naudojamos teisės principais ir pateikti vertinimą, kuris atskleidžia

teisės principų naudojimo argumentuojant teismuose tendenciją, nurodyti, kokie praktiniai rėmimosi teisės principais bruožai;

Hipotezė – pasitelkiant argumentavimą remiantis teisės principais, neišnaudojami visi šio argumentavimo būdo privalumai.

Darbo objektas – argumentavimas remiantis teisės principais, jo samprata, ypatybės ir reikšmė teismų praktikoje sprendžiant bylas, priimant sprendimus bei juos argumentuojant.

Tyrimo metodai:

1. Lingvistinis – pristatomos pagrindinės sąvokos bei kategorijos, supažindinama, kas yra argumentavimas bei teisės principai kalbine prasme, taip pat paaiškinamos kitos šios temos kontekste svarbios sąvokos, terminai;

2. Aprašomasis – pateikiama teorinė medžiaga susijusi su teisiniu argumentavimu, teisės principais. Pristatomos pagrindinės teisininkų bei teisės mokslininkų pozicijos, susijusios su teisiniu argumentavimu, teisės principais bei būtent argumentavimu remiantis teisės principais;

3. Lyginamasis – pristatomi teismų sprendimai, palyginama kaip teismuose yra remiamasi teisės principais argumentuojant, kokią vietą skirtingose situacijose teisės subjektai skiria teisės principams bei kaip išsamiai jie yra naudojami ir pristatomi. Taip pat lyginamos skirtingų autorių pozicijos, susijusios su principų reikšme argumentavime;

4. Sisteminis – nagrinėjant teisės principų naudojimą argumentuojant bei su šiuo teismų praktikoje pastebimą problematiką, ieškoma sąsajų tarp praktikoje kylančių problemų ir principų pritaikymo būtinybės;

Darbo originalumas. Darbo originalumas atsiskleidžia tuo, jog analizuojamas atskiras argumentavimo būdas - argumentavimas remiantis teisės principais. Pažymėtina, jog yra magistro¹ bei kitų mokslo darbų², kuriuose analizuojamas teisinis argumentavimas, teisės

¹ Laikotarpiu nuo 2017 iki 2022 galime pastebėti keletą magistro darbų, susijusių su šio magistro darbo tema. Pavyzdžiui, 2018 m. Irenos Kurasovos magistro darbas tema „Bendrieji teisės principai ir jų taikymas ypatumai Lietuvos teismų praktikoje“, 2018 m. Tautvydo Užkuro magistro darbas tema „Teisės principų taikymas Lietuvos teismų praktikoje“, 2017 m. Barboros Dėdinaitės magistro darbas tema „Teismo sprendimas kaip teisinio argumentavimo rezultatas“, 2017 m. Editos Kaškevičiūtės magistro darbas tema „Teismo sprendimas kaip teisinio argumentavimo rezultatas“. Pažymėtina, jog nors temos ir yra susiję, bet skiriasi nagrinėjamas objektas ir keliami skirtingi uždaviniai.

² Teisinis argumentavimas išsamiai analizuojamas šiuose mokslo darbuose: 2018 m. Doc. dr. Jauniaus Gumbio darbe „Teisinis argumentavimas: realistinis požiūris“, 2011m. Eglės Mackuvienės daktaro disertacijoje „Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos“, 2015m. Donato Murausko daktaro disertacijoje „Instrumentalizmas teismų sprendimuose: argumentavimas įvertinus socialinius padarinius“.

aiškinimas, bei teisės principų kategorija, tačiau konkrečiai šis argumentavimo būdas analizuotas tik Johano Baltrimo bei Mindaugo Lankausko mokslo studijoje „Argumentavimas remiantis teisės principais: atkuriamasis ir plėtojamasis būdai“. Šiame magistro darbe argumentavimas remiantis teisės principais, kaip vienas iš teisinio argumentavimo būdų pristatomas ne tik teoriniame, bet ir praktiniame lygmenyje, analizuojama Lietuvos teismų praktika atsižvelgiant į būtent teisės principų panaudojimą argumentuojant, atkreipiamas dėmesys į tai, kaip pritaikomi teisės principai bei kokiais atvejais jie naudojami formaliai, tik tam tikrai pozicijai sutvirtinti, o kuomet argumentuojant yra gilinamasi į pačių principų esmę ir jie yra išsamiai aiškinami bei pritaikomi konkrečios situacijos kontekste bei nurodomos galimos tokio rėmimosi priežastys.

Svarbiausi šaltiniai – rengiant šį darbą naudotasi moksline literatūra, susijusia su argumentavimu, teisiniu argumentavimu, teisės principais bei kitais temai atskleisti reikšmingais teisės teorijos klausimais susijusia literatūra. Remiamasi Lietuvos autorių tokių kaip Giedrė Lastauskienė, Eglė Mackuvienė, Jaunius Gumbis, Rūta Latvelė, Johanas Baltrimas, Kęstutis Jankauskas, Valentinas Mikelėnas ir kitų autorių darbais³, taip pat užsienio autorių tokių kaip Roberto Alexy „Teisinio argumentavimo teorija“, Ričardo Posnerio „Jurisprudencijos problemos“, Fredericho A von Hayeko „Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė“, Huberto Lionelio Harto „Teisės samprata“, Ronaldo Dworkino „Rimtas požiūris į teises“ ir kitais autorių darbais. Taip pat nagrinėjant temą analizuoti aktualūs Lietuvos Respublikos teisės aktai, bei teismų praktika⁴, kurioje būtent ir atsispindi argumentavimas remiantis teisės principais. Pažymėtina, jog buvo nagrinėta skirtinga teismų praktika, susijusi su argumentavimu remiantis teisės principais, tačiau konkrečiam tyrimui, siekiant patikrinti, kokios yra tokio rėmimosi tendencijos, įvertinus esamos praktikos kiekį, buvo išsamiai tikrinama 2021 metų teismų praktika. Šiam tyrimui buvo pasitelkta Lietuvos teismų informacinės sistemos vieša paieškų sistema „LITEKO“, kurioje buvo tikrinta teismų praktika (koncentruojantis daugiausia į LAT bei LVAT praktiką). Siekiant įvertinti praktiką, kurioje būtų matomas argumentavimas remiantis teisės principais, naudotos tokios paieškos „teisės principai“, „teisės principais“, „principais“, „remiantis principais“.

³ Konkretus minėtų autorių darbų sąrašas pateikiamas darbo pabaigoje esančiame šaltinių sąrašė.

1. TEISINIO ARGUMENTAVIMO BEI TEISĖS PRINCIPŲ SAMPRATA

Žmogaus suvokimas bei gebėjimas perteikti mintis yra svarbus teisėje. Kiekvienas asmuo yra savitas ir kiekvienam gali būti pritaikomi įvairūs mąstymo ar interpretavimo būdai, taigi tam tikrų reiškinių suvokimas gali priklausyti individualiai nuo konkretaus asmens patirties, gebėjimų, kultūrinių ypatumų, gyvenimo aplinkybių. Nuo to gali priklausyti, kokią samprotavimo kelią pasirenka konkretus asmuo, atsižvelgiant į susiklosčiusią situaciją.

Teisėje pastebima iššūkių, kuomet reguliavimas suvokiamas nevienodai, kyla klausimų dėl tam tikrų įstatymų turinio, prasmės, galiojimo ir pan., Labai svarbu, kad teisė būtų aiški visiems t. y. būtų išsamiai paaiškinama, ko siekiama galiojančiu reguliavimu, o jį taikant būtų konkrečiai supažindinama su taikymo aplinkybėmis. Dėl šių priežasčių labai svarbus argumentavimas. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad argumentavimas visiems suprantamas procesas, tačiau išties norint tinkamai suvokti, kokia teisinio argumentavimo esmė, būtina išsigryninti šias sąvokas atskirai, suvokti, kaip būtent teisėje yra naudojamas argumentavimas ir kokią vietą jis užima teisės sistemoje

Taip pat, besikeičiančiame pasaulyje matoma, kad aktualus reguliavimas vis kinta, reikalinga gyva teisė, kuri būtų vis pritaikoma prie kintančių visuomenės poreikių, tačiau kartu atsižvelgiant ir į teisės bei jos saugomų vertybių stabilumą. Taigi iškyla klausimas, ar vien normos galėtų užtikrinti tokį teisės stabilumą, iškyla poreikis atsižvelgti ir į kitas teises kategorijas, kurios yra ne mažiau svarbios teisėje, tačiau galimai ne taip dažnai naudojamos praktiniame lygmenyje, viena iš jų, tai teisės principai – tai tarsi tam tikras pamatas teisei, tam tikros bendros nuostatos, kurios gali padėti užtikrinti teisės tikslų užtikrinimą bei stabilumą. Teisės principai teisėje pastebimi ir bendrai, taip pat ir naudojami ir konkretni, pritaikyti atitinkamoms teisės šakoms, jiems suteikiama svarbi vieta, jais remiamasi, sustiprinamos pozicijos. Tačiau taip pat kyla klausimų dėl teisės principų sampratos, panaudojimo ir realios prasmės teisėje.

Taigi, argumentavimas remiantis teisės principais yra svarbus teisinio argumentavimo būdas, tačiau ne plačiai analizuojamas, jam nėra skiriama daug dėmesio. Norint išsamiai išanalizuoti šią kategoriją bei suprasti jos esmę būtina iš pradžių panagrinėti sudėtinę šios kategorijos dalį – teisinį argumentavimą bei teisės principus. Atskirų dmenų nagrinėjimas yra būtinas siekiant tinkamai suprasti argumentavimo remiantis teisės principais kategoriją bei panagrinėti šios kategorijos esmę bei reikšmę.

1.1. Teisinio argumentavimo samprata bei problematika

Teisinis argumentavimas tai svarbi teisės subjektų veikla, kuria siekiama įrodyti tam tikrą poziciją. Svarbu suvokti, kas yra teisinis argumentavimas ir kokia jo prasmė. Teisinis argumentavimas apima didelę dalį teisės, į jį įeina ir kitų teisinių kategorijų naudojimas, pasitelkimas tam tikrų mąstymo, perteikimo būdų, kalbos taisyklių, retorika ir pan., Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, jog teisinis argumentavimas nėra sudėtingas procesas, tačiau matoma, jog kiekvienas teisinį argumentavimą gali suvokti skirtingai, suteikti jam visai kitą prasmę. Tai matosi ir analizuojant teisės literatūrą. Teisės teorijoje pastebima, jog ne visuomet teisinis argumentavimas yra konkrečiai įvardijamas, analizuojamas, jam nėra skiriama pakankamai dėmesio.

Visų pirma, norint suvokti, kas yra teisinis argumentavimas, reikia išsiaiškinti sąvokas atskirai. Konkrečiai apibrėžti, kas yra teisė - sunki užduotis, teisininkai bei teisės teoretikai nėra nurodę vienos konkrečios teisės sampratos. Dabartinės Lietuvių kalbos žodyne terminas – teisė, įvardijamas kaip žmonių santykių teisingumo sistema. Teisės teorijoje pažymima, kad pats terminas „teisė“ yra daugiareikšmis.⁵ Jį galima suprasti įvairiose plotmėse, bei kontekstuose. Galima susipažinti su skirtingomis išvalgomis apie teisės sampratą, vieni gretina teisę su pačiu įstatymu, kiti teisę įvardina kaip teisę atstovaujančių asmenų veiklą ar išvis remiasi universalesnėmis ir bendresnėmis idėjomis ir gretina teisę su teisingumu ar vertybių saugojimu. Alfonsas Vaišvila bendrai nurodo, kad teisė yra socialinis interesas, paverstas visuotinai privalomo elgesio taisykle, skirta žmonių elgesiui norminti bei priešingiems interesams derinti (Vaišvila, 2004, p. 63). Remiantis šia samprata galima teigti, jog teisė yra tarsi tam tikras įvairias sritis reguliuojantis įrankis, kuris yra nustatytas bendra asmenų valia arba paremtas visuomenės nustatytomis ar bendrai priimtomis elgesio taisyklėmis ar nuostatomis, pateikiama tam tikrų teisės konstruktu pagrindu.

Argumentavimo sąvoka pateikiama įvairiose srityse, į ją galima žiūrėti plačiai, analizuojant bendrąją argumentavimo sampratą, taip pat galima tyrinėti argumentavimą ir tam tikros konkrečios mokslo šakos plotmėje. Pažymėtina, kad argumentavimo svarba pasižymi ir filosofijoje, filologijoje, sociologijoje, politikoje, retorikoje, taip pat ir teisėje, taigi matoma, kad argumentavimą galima suvokti žvelgiant iš skirtingų sričių bei turint skirtingus argumentavimo tikslus, siekiant įvairių rezultatų. Argumentavimas gali būti

⁵ Daugiau apie teisės apibrėžimus bei išvalgas apie teisės sampratą galima susipažinti teisės mokslininkų darbuose, pavyzdžiui: Vaišvila, A., 2004, p. 63; Lastauskienė et. al, 2020, p.13-44; Baublys et. al, 2012, p. 49-50., ir t.t.

naudojamas siekiant įrodyti savo teiginio pagrįstumą ir parodyti savo minties raidą, pagrįsti vidinius įsitikinimus, nurodant asmenines pažiūras, siekiant nurodyti teisinio reguliavimo pritaikomumą konkrečioje situacijoje ir daugeliu kitų atvejų. Bendrosios argumentavimo sąvokos apibrėžimo pavyzdžių galime rasti įvairiuose žodynuose, kalbotyros darbuose, filosofiniuose leidiniuose, teisės literatūroje ir pan., Aiškinamajame ryšių su visuomene žodyne nurodoma, jog argumentavimas yra teiginių patvirtinimas ar paneigimas pateikiant argumentų, siekiant pakeisti žmonių požiūrį ar elgseną. Argumentuojant galima apeliuoti į adresato intelektą, emocijas ir estetinius išgyvenimus (Lipskytė *et al.*, 2018, p. 11). Taip parodomas argumentavimo kompleksiskumas, tai sudėtingas ir iš daugybės detalių susidedantis procesas, apjungiantis ne tik mąstymą ir sprendimų priėmimą, tačiau ir tam tikrus psichologinius, sociologinius aspektus. Taip pat, teorijoje argumentavimas pristatomas kaip racionalus ir etiškas argumentų pateikimas, įrodinėjimas, skirtas savo įsitikinimams bei vertybėms pagrįsti ir daryti įtaką kitų žmonių mąstymui bei veiklai (Nauckūnaitė, 2020., p. 6). Matoma, jog argumentavimas susideda iš tam tikrų dėmenų, nurodoma, kad argumentuojant svarbu daryti įtaką kitiems asmenims, jų mąstymui, požiūriui, norint patvirtinti ar pagrįsti tam tikrą mintį. Teorijoje, argumentavimą nagrinėjant daugiau kalbine prasme, nurodoma, jog jis, kartu su aiškinimu yra lygiagreti⁶ samprotavimo dalis. Pažymima, jog pats argumentavimas atsiskleidžia per įrodinėjimą, įtikinimą bei svarstymą (Nauckūnaitė, 2005., p. 20). Toks skirtingas sąvokų pateikimas parodo, kad svarbu tiksliai įsivardinti šias sąvokas. Matoma, kad ir teisėje kartais kyla skirtingų kategorijų atskyrimo klausimų.

Nagrinėjant argumentavimą kalbine prasme nurodoma, jog aiškinimo tikslas nustatyti tarp reiškinių esančius priežasties – pasekmės santykius t. y. atsakyti į klausimą kodėl. Nurodoma, kad aiškinimo kalba paprastai yra neutrali, objektyvi bei analitiška. Kalbant apie argumentavimą nurodoma, jog argumentavimo kalba yra skirta teiginio įrodymui logine argumentų galia ir adresato įtikinimui lingvistinės raiškos priemonėmis. Argumentavimo tekste analizuojama, sprendžiama arba svarstoma tam tikra problema. Jeigu nėra problemos, nėra retorinio uždavinio, reiškia nėra ir argumentavimo (Nauckūnaitė, 2005., p. 20). Matoma, kad pats argumentavimas ir aiškinimas yra tarsi sugretinamas, tačiau tai skirtingos kategorijos. Aiškinimas naudojamas, norint atsakyti į klausimą kodėl, o argumentavimas pasitelkiamas svarstant tam tikrą problematiką bei norint įrodyti savąjį teiginį.

⁶ Šiame darbe laikomasi pozicijos, kad teisės aiškinimas yra teisinio argumentavimo dalis. Taigi, teisės aiškinimas, kaip teisinio argumentavimo dalis, tam tikrais aspektais nagrinėjamas ir šiame darbe.

Teisės doktrinoje, skirtingai nei nurodoma bendrojoje argumentavimo teorijoje, nurodoma, jog teisės aiškinimas yra teisinio argumentavimo dalis. Taigi, čia jau nenurodoma, kad argumentavimas ir aiškinimas eina lygiagrečiai kaip lygiavertės samprotavimo dalys, o nurodoma, kad teisinis argumentavimas apima teisės aiškinimą. Pažymima, jog teisės aiškinimas yra pagrindinė sudedamoji teisinės argumentacijos ir teismo proceso taikant teisę dalis (Mikelėnas, Mikelėnienė, 1999, p. 142). Darytina išvada, jog teisinis argumentavimas yra reikšmingas ir į jo turinį įeina ir pats teisės aiškinimas.

Šiame kontekste svarbu pažymėti ir teisės aiškinimo sampratą, kadangi ji svarbi ir teisiniame argumentavime. Teisės teorijoje galima sutikti nemažai darbų, kuriuose imamasi teisės aiškinimo sampratos analizės, nurodomi ypatumai, taisyklės ir pan.⁷ Bendrai analizuojant teisės teorijos šaltinius, galima teigti, jog teisės aiškinimas tai tam tikra mąstymo veikla, pasižyminti tikrosios teisės konstruktyvumo esmės atskleidimu.

Taigi, teisės ir argumentavimo sąvokas bei susipažinus su tam tikra kylančia problematika atskyrimo srityje, galima daryti išvadą, jog teisinis argumentavimas tai tam tikra intelektinė veikla, kuria siekiama pateikti savo poziciją, ją pagrįsti bei įtikinti kitus asmenis šios pozicijos teisingumu, pagrįstumu. Tai tam tikra kompleksinė sritis, kuri susideda iš daugybės įvairių metodų ir būdų, kurie padeda argumentuoti, tai gali būti ir pats teisės aiškinimas, tam tikros kalbos priemonės ir pan.

Tačiau kyla ir klausimų dėl būtent teisinio argumentavimo išskyrimo. Kyla klausimas, ar tikrai argumentavimas būtinai yra teisinis, kuo jis skiriasi nuo bendrojo argumentavimo. Pažymėtina, kad argumentuojant ir teisėje tikslinga vadovautis ir bendrosiomis mąstymo, argumentavimo kategorijomis bei būdais. Ričardas Posneris nurodo, kad nėra tokio dalyko kaip teisinis mąstymas, teisininkai ir teisėjai atsako į teisinius klausimus naudodamiesi įprastą logiką bei įvairius praktinio argumentavimo metodus, kuriuos kasdienėje veikloje naudoja dirbantys protinį darbą (Posneris, 2004, p.). Remiantis šia pozicija, manytina, kad kalbant apie teisinį argumentavimą būtina atsižvelgti į bendrąsias argumentavimo taisykles ir jų pobūdį. Bendrajam argumentavimui priklausančios ypatybės, būdingos ir teisiniam argumentavimui ir dėl šios priežasties yra kryptinga pasirenkant tam tikrą argumentavimo būdą, turėti omenyje bendruosius reikalavimus. Matoma, kad teisinis argumentavimas apima ir bendrojo argumentavimo taisykles, taigi argumentavimas ir teisinis argumentavimas skiriasi tik tuo, jog teisiniame

⁷ Plačiau apie teisės aiškinimą rašoma Valentino Mikelėno ir Dalios Mikelėnienės darbe „Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai“, Ernesto Spruogio darbe „Teisės aiškinimo probleminiai aspektai“, Alfonso Vaišvilos darbe „Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose“, Remigijaus Šimašiaus darbe „Teisės aiškinimas ir jo privalomumas“, Oficialioje Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo doktrinoje ir t.t.

argumentavime turimas teisinis tikslas, siekiama įtikinti pasirinkta, teise paremta pozicija. Teisės doktrinoje nurodoma, kad teisinio argumentavimo ir bendrojo praktinio argumentavimo skiriamasis bruožas, tai teisinis argumentavimas vienaip ar kitaip yra susijęs su galiojančia teise. Pažymima, jog teisiškai gali būti samprotaujama ne visais klausimais (Alexy, 2005., p. 231). Taigi, teisinio argumentavimo skiriamasis bruožas yra būtent teisinis kontekstas, tačiau atkreipiamas dėmesys, jog ne visose srityse yra galima pasitelkti teisinį argumentavimą, jis kitoniškas, taikytinas tik teisinėse situacijose.

Žinoma, teisės teorijoje galime rasti ir konkrečių pavyzdžių, kaip apibrėžiamas teisinis argumentavimas. Nurodoma, jog teisinis argumentavimas – tai teisinių teiginių, teisinių išvadų teisingumo įrodinėjimas, priemonė pasirinkti tam tikrą sprendimą ir pateisinti šį pasirinkimą. Tai menas vieno asmens teisumu įtikinti ir kitus žmones (Baublys, *et al.*, 2012, p. 410). Taip pat teisinis argumentavimas – konkreti, atskira bendrojo argumentavimo dalis, turinti savo apibrėžtį ir savo normas. Teisinis argumentavimas turi būti kryptingas, turėti tam tikrą tikslą (Gumbis, 2012, p. 76). Jaunius Gumbis nurodo, kad teisiniu argumentavimu yra gilinamasi į teisės esmę, todėl jis apibūdinamas kaip gebėjimas ir galimybė paaiškinti, įtikinti, apčiuopti, pagrįsti teisę ir su ja susijusius gyvenimo faktus. svarbi ne tik teisinio argumentavimo retorinė išraiška, bet ir jo esmė – gebėjimas suprasti, mąstyti, mokėjimas diskutuoti ir spręsti. (Gumbis, 2012, p. 16) Teisinis argumentavimas įvardijamas kaip priemonė pagrįsti pasirinktą sprendimą, juo grindžiama norima pozicija, pasitelkiant norimus argumentavimo būdus. Argumentuojant būtent ir yra paaiškinama, kodėl šalis pasirinko vieną ar kitą poziciją, kuo remiantis yra siekiama ją apginti. Nurodoma, kad teisinis argumentavimas nuo bendrojo argumentavimo skiriasi tuo, jog šis argumentavimas yra kryptingas ir turi turėti atitinkamą tikslą, kuris dažniausiai susijęs su įrodinėjama pozicija, jis skirtas pagrįsti teisę ir su ja susijusias aplinkybes.

Taip pat kalbant apie teisinį argumentavimą, atkreipiamas dėmesys ir į subjektą, nurodoma, jog teisinis argumentavimas – ne bet kuri teisinio pobūdžio diskusija, o pirmiausia teismų ar kitų teismo, ikiteisminio proceso dalyvių argumentavimas (Mackuvienė, 2009, p.106). Matoma, jog kalbant apie būtent teisinį argumentavimą labai svarbu atsižvelgti ir į patį tikslą, tai, kad argumentuojama būtent teisiniais klausimais, bandant įrodyti teisinio reguliavimo ginamus gėrius, taip pat į argumentuojantį subjektą. Teorijoje kalbant apie teisinį argumentavimą, išskiriamas ir jo dalykas – tai teisinių teiginių teisingumo įrodinėjimas teisiniais argumentais bei tikslas įtikinti kitus asmenis savo teisinių teiginių teisingumu (Mikelėnas, Mikelėnienė, 1999, p.74- 75). Matoma, kad vertinant argumentavimą bendrai bei atsižvelgiant į teisinio argumentavimo sampratą, svarbu tampa būtent teisiniai teiginiai. Teisinis argumentavimas susideda iš konkrečiai

teisinių teiginių, kurie skirti įtikinti pasirinkta pozicija, skirtingai nei bendrojo argumentavimo plotmėje, kuomet pasirenkami argumentai neturi turėti teisinio aspekto ir nuo jų įtikinamumo galimai nepriklauso sprendimų priėmimo kokybė.

1.2. Argumentavimo bruožai, taisyklės, principai

Kalbant apie argumentavimą pažymėtina, kad tai gana sudėtingas mąstymo procesas, kurio metu siekiama įtikinti kitus asmenis, pagrįsti, pateisinti pasirinktą poziciją, taigi svarbios ir tam tikros argumentavimo taisyklės, kurios užtikrina kokybišką argumentacijos kelią. Svarbu kalbėti apie bendrojo argumentavimo požymius bei taisykles, taip pat atsižvelgiant ir į teisinį argumentavimą bei tam tikrus konkrečiai jam pritaikomus principus.

Bendrojoje argumentavimo teorijoje išskiriami svarbūs argumentacijos aspektai. Tai tezės įrodymas bei adresato įtikinimas. Nurodoma, kad tezės įrodymas tai tam tikra loginė teksto struktūra, tokia argumentacija, kuri yra skirta paveikti tiek logine argumentų galia, tiek ir išraiška, o adresato įtikinimas – argumentacija gali būti apibrėžta kaip samprotavimu pagrįsta komunikacijos forma, siekianti paveikti kitų žmonių įsitikinimus, vertybines nuostatas arba elgesį rašytiniu ar sakytiniu tekstu (Nauckūnaitė, 2020, p. 18). Matoma, jog argumentuojant asmuo turi tikslą įtikinti kitus asmenis savo teiginio teisumu, teisingumu, siekia įvairiais būdais užtikrinti savo poziciją, o tam pasiekti tenka naudotis įvairiais būdais, loginėmis konstrukcijomis, retorika, pavyzdžiais ir kitais argumentais.

Paminėtina, jog teisinis argumentavimas gali turėti tam tikrus principus. Jaunius Gumbis išskiria pagrindinius teisinio argumentavimo principus:

- Aiškumo principas – šis principas reiškia, kad pasinaudojant argumentavimu reikia išaiškinti teisę kuo objektyviausiai, nekeliant klausimų.

- Vaizdingumo principas – šis principas reiškia, kad argumentuojant subjektas turėtų vartoti ne sausus, ilgus, nieko nepasakančių argumentavimo sakinių konstrukcijas, o įžvalgius palyginimus, pastabas, įvairesnį, nesusijusį žodyną.

- Glaustumo principas - reiškia, kad reikia gebėti teisinius argumentus pateikti sutelktai, orientuojantis tik į svarbiausius aspektus, atsisakant nereikalingų, informacijos neteikiančių teiginių.

- Įtaigumo principas nurodomas kaip visų principų sintezė, pažymima, kad aiškūs, glausti, tačiau išradingi bei vaizdingi argumentai savaime tampa įtaigūs. (Gumbis, 2012, p. 76).

Matoma, jog argumentavimo kokybė gali priklausyti ne tik nuo pasirinktos pozicijos, jai parinktų argumentų bei minties eigos, tačiau ir tam tikrų nuo argumentuojančio asmens argumentų pristatymo gebėjimų, pačių argumentų pateikimo, taigi argumentuojant

atkeiptinas dėmesys ne tik į argumento turinį bet ir jo pristatymo būdą, pristatymo išsamumą, vaizdingumą, aiškumą ir pan. Taigi, nepakanka vien turėti poziciją ir ja tikėti, reikia tinkamai ją pagrįsti bei gebėti pristatyti pasirinktą poziciją, nepaisant to, koku būdu tenka ją pristatyti.

Teisinio argumentavimo kokybė gali priklausyti ir nuo tam tikro argumentavimo principų laikymosi. Kaip matoma, teisinis argumentavimas yra gana kompleksiškas, norint kokybiškai argumentuoti, reikia atsižvelgti ne tik į teisinių teiginių pagrįstumą ir tam tikrus loginius aspektus, tačiau ir į tokius dalykus, kaip yra pristatoma informacija, atsižvelgimą į adresatą, kuris priima informaciją, į pačio argumentuojančio subjekto retoriką ir pasirinktą argumentavimo pobūdį.

Siekiant kokybiško argumentavimo bei norint pasiekti teise paremtų argumentavimo tikslų t. y. įtikinti dėl pasirinktos pozicijos pagrįstumo būtina pasirinkti tinkamą argumentavimo eigą. Nurodomos ir teisinio argumentavimo taisyklės. Eglė Mackuvienė, pristatydama teisinį argumentavimą nurodo tokias jo taisykles:

- Teisinio argumentavimo dalyviai turėtų dalyvauti argumentuojant tik jei yra įsitikinę, kad argumentavimas yra procedūriškai teisingas, racionalus, atitinka patikimus kriterijus, metodus;
- Teisinis argumentavimas privalo vykti taip, kad būtų gerbiamas tiesos principas, tačiau ši taisyklė nėra absoliuti;
- Pažymima, kad ar argumentuojant turi būti laikomasi lygybės ir veikimo laisvės principų;
- Teisinis argumentavimas turi būti nuoseklus kalbos ir komunikavimo atžvilgiu;
- Teisinio argumentavimo technikos turi būti pasitelkiamos tik sunkioms byloms, jomis neturi būti piktnaudžiaujama, pirmenybė turi būti teikiama teisės taikymui;
- Atliekant teisinį argumentavimą privalu atsižvelgti į nustatytus faktus;
- Teisinis argumentavimas turi būti kryptingas ir ekonomiškas;
- Teisiniu argumentavimu neturi būti siekiama keisti visuotinai pripažintų standartų, doktrinų, papročių;
- Teisinis argumentavimas turi remtis bendrojo argumentavimo principais; teisinis argumentavimas turi vykti kuo labiau atsižvelgiant į galiojančią teisę (Mackuvienė, 2009, p.111-113).

Apie teisinio argumentavimo taisyklės kalba ir Valentinas Mikelėnas bei Dalia Mikelėnienė. Jie nurodo, jog teisinis argumentavimas turi tokias taisykles:

- Kiekvienas asmuo, manantis, jog jo teisės pažeistos, turi lygias teises kreiptis į teismą ir tokia galimybė jam yra prieinama, taip pat, turėtų būti sudaryta galimybė įstoti į procesą trečiosioms šalims.

- Taip pat nurodoma, jog teismo procese visi turėtų vienodas teises teisiškai argumentuoti;

- Visiems turėtų būti suteikiama teisė būti išklaustyti;

- Kiekvienas procese dalyvaujantis asmuo turi pateikti savo teiginio argumentus, kai to reikalaujama;

- Kiekvienas dalyvis turi turėti teisę kelti klausimus dėl kito asmens pateiktų teiginių;

- Kiekvienas dalyvis turi turėti teisę ir galimybę pateikti savo teiginius;

- Kiekvienas dalyvis turi turėti teisę ir galimybę pareikšti savo nuomonę visais diskutuojamais klausimais;

- Kiekvienas proceso dalyvis turėtų naudoti tinkamą kalbą, t. y. yra valstybinės kalbos reikalavimas, taip pat atkreiptinas dėmesys, kad teisinės diskusijos metu koncentruojamasi į tai, kas tiesiogiai susiję su bylos aplinkybėmis; taip pat turi būti vadovujamasi kitomis kalbos taisyklėmis;

- Visi diskusijos dalyviai turi sakyti tiesą ir neprieštarauti patys sau;

- Diskusijos dalyviai turi laikytis formaliosios logikos dėsnių ir būti sąžiningi;

Matoma, jog teisinis argumentavimas nėra lengvas procesas, norint juo naudotis, reikia atsižvelgti ir į tam tikras taisykles. Pažymėtina, kad pristatant teisinio argumentavimo taisykles, nurodoma, jog teisiniam argumentavimui priskirtinos ir bendrojo argumentavimo taisyklės, taigi, svarbu atsižvelgti ir į bendrąsias argumentavimo taisykles. Tokių argumentavimo taisyklių gausa lemia šio proceso subtilumą ir sudėtingumą.

Į teisinį argumentavimą galima žiūrėti dar plačiau, kaip į teisinio proceso visumą. Teisinis argumentavimas neapsiriboja tik teisėjo išsakomais argumentais. Nurodoma, jog visą teismo procesą galima vertinti kaip juridinių faktų įrodinėjimą ir teisinį argumentavimą (Koženiauskienė, 2009, p. 148). Ši idėja nurodo, kad teisinis argumentavimas neapsiriboja tik tam tikros pozicijos išsakymu ar argumentų pateikimu. Viso teismo proceso metu, pasirenkant tam tikrą poziciją yra pasitelkiamas teisinis argumentavimas.

Apibendrinant argumentavimo sampratą bendrai bei atsižvelgiant į jos apibrėžimą teisės doktrinoje, matoma, kad teisinis argumentavimas yra asmenų intelektinė veikla, kuomet pasitelkiant logines bei kalbines konstrukcijas, siekiama pagrįsti savo pozicijas, įtikinti jomis kitus asmenis, būtent teisinėje plotmėje, atsižvelgiant į teisės idėjas. Teisinis argumentavimas iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti kaip nesudėtingas procesas, bet įvertinus, kokią reikšmę argumentavimas gali turėti pačiam sprendimo priėmimo procesui

bei kaip skirtingai galima pasirinkti argumentavimo kryptį, matoma, jog tai gana subtilus procesas, nuo kurio pasitelkimo kokybės gali priklausyti tam tikros teisinės išvados, pozicijos ar net kai kurių teisinių sprendimų priėmimo kokybė.

1.3. Teisės principų sąvoka bei samprata

Norint suprasti teisės prasmę bei esmę svarbu pasitelkti ir teisės principus. Teisės principai atskleidžia teisės esmę, leidžia pamatyti tikruosius teisės tikslus ir padeda užtikrinti teisės stabilumą. Teisės principai padeda suprasti tikrąją teisės esmę ir prasmę, pasitelkiant juos neretai galima tikėtis kokybiškesnių rezultatų, išsamesnio situacijos vertinimo, įsigilinimo. Teisės principų naudojimas praktikoje - tai vienas būdų užtikrinti ir tam tikrų moralinių vertybių laikymąsi, atsižvelgimą į teisę ne tik formaliai, bet ir vertinant visumą.

Siekiant tinkamai suprasti, kokią reikšmę teisėje turi teisės principai ir kodėl jais svarbu remtis, reikia išsigryninti teisės principų sampratą. Teisės principai – tai viena iš teisės sudedamųjų dalių, svarbus teisės šaltinis. Teisės doktrinoje teisės principai pristatomi įvairiai: kaip abstraktus pobūdžio vadovaujančios idėjos, priklausančios sąmonės sričiai, kaip itin bendro pobūdžio pamatinės teisės normos, kurias sukonkretina jas detalizuojančios normos ar kaip teisės normoms lygios taisyklės, kurios egzistuoja lygiagrečiai su teisės normomis (Jankauskas, 2004, p. 141-142). Teisės principai gali būti suprantami kaip tam tikros pamatinės teisės sistemos nuostatos, pamatiniai dėsniai, fundamentalūs pradai, kuriais grindžiamas teisinis reguliavimas ir teisinė praktika (Lastauskienė *et al.*, 2020, p. 109). Taip pat, nurodoma, kad teisės principai yra teisės ir jos sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis grindžiamas visas teisinis reglamentavimas, visi teisiniai sprendimai – ir bendrieji, ir individualūs. Teisės principai persmelkia bei kreipia ir pačią teisę, jos nuostatas bei teisės realizavimą. (Kūris, 2001, p.54). Parodoma, jog teisės principams suteikiama reikšminga vieta teisės sistemoje, jie pristatomi kaip teisės pamatas, kreipiantis teisę tam tikra linkme. Atsižvelgiant į tokią teisės principų sampratą, manytina, jog teisės principai - viena svarbiausių kategorijų teisėje, kuri nustato tam tikrus reikalavimus teisei, kurie atitinka visuomenės nustatytus įsitikinimus, taisyklės ir pan. Taip pat teisės principai gali būti įvardijami kaip bendro pobūdžio idėjos, konkretinančias teisės sampratą (Vaišvila, 2003). Ši samprata nurodo, jog tai yra svarbios, universalios idėjos, tačiau nenurodo jų kaip tam tikro teisės pamato ar pagrindo, esminės teisės prasmės. Matoma, kad teisės teorijoje sutinkama, kad teisės principai yra svarbi kategorija, tačiau įvairūs autoriai tą svarbą gali įsivardinti skirtingai. Giedrė Lastauskienė teigia, jog teisės

principai – labai svarbi ir sudėtinga teisinė kategorija. Iš jų kilo teisė. Jie teisei suteikia griaučius, sujungdami teisės normas į veikiančią sistemą, ir leidžia išspręsti daugumą tarp normų kylančių prieštaravimų. Teisės principai pagrįstai vadinami teisės sąžine ar moraliniu teisės minimumu. Jie gali suteikti daug praktinės naudos, pateikiant visiems suprantamus sprendimo motyvus (Lastauskienė, 2015, p. 25). Teisės principai nurodomi lyg jie ir būtų pačios teisės pagrindas, tam tikros gairės, pagal kurias ir yra kuriamas teisinis reguliavimas. Tokios svarbios vietos teisės principams suteikimas yra pagrįstas, kadangi matoma, jog jie yra plačiai naudojami, bene kiekvienas teismo sprendimas yra vienaip ar kitaip grindžiamas teisės principais, dažniausiai atkreipiamas dėmesys į bendruosius teisės principus ir juos naudojant siekiama užtikrinti stabilumą teisės sistemoje. Pažymėtina, jog galima išskirti nemažai teisės principų. Jie skirstomi į bendruosius, šakinius ir tapšakinius. Tai reiškia, jog vieni principai gali būti būdingi visai teisės sistemai, o kiti naudojami tik tam tikros konkrečios teisės šakos plotmėje. Taip pat galima išskirti tam tikrus principus taikomus nacionalinėje teisėje, taip pat tarptautinės teisės principus ir pan. Teisėje vyrauja daugybė principų, teisės mokslininkai pateikia įvairias principų klasifikacijas.⁸ Matoma, jog teisės teorijoje išskiriama daug įvairių teisės principų, kurie papildo, konkretina ir sutvirtina teisę. Sunku pasakyti, kiek iš viso yra teisės principų.

Svarbu atkreipti dėmesį į teisės principų egzistavimą ir jais vadovautis, nes jie stabilizuoja teisės taikymą ir sustiprina pasirinktas pozicijas. Teisės principų panaudojimas sudėtingose situacijose, kai vien pasinaudojus esamu norminiu reguliavimu yra neįmanoma, yra pasitelkiami kiti teisės pateikiami būdai. Vienas iš jų tai teisės principai, jei normos yra taikomos atsižvelgiant į teisės principus ir pati situacija yra vertinama atsižvelgiant į juos, galima gauti išsamesnį ir kokybiškesnį situacijos vertinimą. Pažymėtina, kad neretai situacijos yra vertinamos gana formaliai, jei yra tinkama norma, tuomet regis, viskas aišku, tačiau realiai kiekvienas asmuo bei kiekviena situacija yra savita, išsiskirianti aplinkybėmis ir norint užtikrinti teisingumą, žmogaus teises ir tam tikrų visuotinai pripažįstamų vertybių gyvavimo egzistavimą, reikėtų į viską žiūrėti kiek plačiau ir giliau, o atsižvelgimas į teisės principus ir užtikrina tokį sustiprintą įvertinimo būdą. Taigi, principai, kaip tam tikros pamatinės teisės taisyklės, padeda suprasti, ko siekiama teise ir tinkamai suvokiant visą pamatą, galima į teises situacijas žiūrėti daug plačiau ir giliau.

⁸ Šio darbo apimtyje tikslingai nėra išsamiai analizuojamos teisės principų rūšys bei klasifikacijos, siekiant daugiau dėmesio skirti argumentavimo remiantis teisės principais analizei. Dėl šios priežasties pateikiamas tik galimas principų klasifikacijos pavyzdys. Tačiau pažymėtina, kad teisės mokslininkai išskiria skirtingai išskiria teisės principų rūšis.

2. ARGUMENTAVIMO REMIANTIS TEISĖS PRINCIPAIS BRUOŽAI

Teisėje kyla daugybė klausimų bei diskusijų, kurioms reikalingas tam tikrų idėjų, minčių pagrindimas, įtikinimas, taigi tinkamas argumentavimas yra būtinas. Teisinis argumentavimas tai vienas iš teisės įrankių, skirtas pagrįsti pasirinktą poziciją, įtikinti jos pagrįstumu ir išsamiai paaiškinti, kodėl būtent yra pasirenkamas vienas ar kitas mąstymo kelias. Egzistuoja ne vienas teisinio argumentavimo būdas, padedantis pagrįsti pasirinktą mąstymo kryptį, poziciją, vienas iš jų - argumentavimas remiantis teisės principais. Argumentavimas remiantis teisės principais nėra išsamiai nagrinėjamas teisinio argumentavimo būdas, nėra konkrečiai išskiriamas šis būdas ir nagrinėjamas atskirai, taigi norint atskleisti jo panaudojimo galimybes, ypatybes būtina skirtingų šaltinių analizė.

Kalbant apie vieną iš argumentavimo būdų, būtent atsižvelgiant į teisės principus, kyla klausimas, kodėl verta analizuoti šį argumentavimo būdą, kuo jis ypatingas bei kodėl argumentuojant būtina atsižvelgti į tokią kategoriją, kaip teisės principai. Iš vienos pusės būtų galima teigti, kad visuomeninius santykius reguliuoti padeda teisės sukuriamos normos, kurios yra pritaikytos prie visuomenės poreikių bei kinta, atitinkamai atsižvelgiant į visuomenės realijas bei kaitos poreikį. Galėtų atrodyti, jog yra užtikrinamas teisės normų prisitaikymas bei atnaujinimas atsižvelgiant į pasaulio raidą bei visuomenės poreikius. Tačiau ir šiandieniniame pasaulyje susiduriama su sudėtingesnėmis situacijomis, kuomet atrodo, jog situaciją vertinti vien normų plotmėje nepakanka, norint įsigilinti ir suprasti, koks reguliavimas turėtų būti pritaikytas atitinkamai konkrečiai situacijai, svarbu atsižvelgti ir į kitas kategorijas, tokias kaip teisės principai. Nurodoma, jog teisinis argumentavimas laikytinas pakankamai pagrįstu, jei pagrindžiama tiek normatyvioji, tiek formalioji teisės pusė. Nurodoma, kad turėtų būti vadovaujama ir kitais teisės šaltiniais, tokiais kaip teisės principai (Mackuvienė – Mauricė, 2014., p. 56). Atsižvelgiant į jau anksčiau nurodytas aplinkybes, matoma, kad teisės principai, kaip pamatinės nuostatos teisėje, užima svarbią vietą. Remiantis teisės principais ne tik užtikrinamas teisinio reguliavimo stabilumas, bet ir pačios teisės tikslų tinkamas įgyvendinimas. Kadangi teisės principai kaip konkrečiai teisės sistemai būdingos kategorijos leidžia pasirenkant atitinkamą reguliavimą, atsižvelgti ir į visuotinai priimtas vertybes bei jų pagrindu egzistuojančius principus, kurie lemia stabilumą ir teisingumą.

Norint tinkamai suprasti, kokią reikšmę teisės sistemoje užima teisės principai, svarbu įsivardinti, kokios yra teisės principų funkcijos, kas užtikrinama teisės principais bei kokią naudą gauname juos pasitelkdami. Teisės teorijoje išskiriamos teisės principų funkcijos:

- Interpretavimo funkcija - funkcija – kuri reiškia, kad aiškinant ir taikant teisės normas privalu remtis teisės principais, normos turiniui gali būti suteikiama tik tokia reikšmė, kuri atitinka teisės principus;

- Spragų šalinimo funkcija – nurodoma, kad atvejais, kuomet nėra konkretų teisinį santykį reguliuojančios teisės normos, teisiniai ginčai sprendžiami remiantis teisės principais;

- Kolizijų šalinimo funkcija - nurodo, jog atvejais, kuomet yra nustatomas kelių teisės normų tarpusavio prieštaravimas, pirmenybė turi būti suteikiama tai normai, kuri labiau atitinka teisės principų esmę.;

- Teisinio realizavimo funkcija nurodo, jog į teisės principus reikia atsižvelgti ir taikant teisę (Baublys *et al*, 2012, p. 245). Tuo parodoma, jog teisės principai veikia ne tik teisėkūros proceso metu, tačiau ir taikant pačią teisę, tai ir tam tikra apsaugos, reguliavimo stabilumą užtikrinanti priemonė.

- Teisinio argumentavimo stiprinimo funkcija. Šia funkcija nurodoma, jog tinkamas ir pakankamas teisinio sprendimo argumentavimas yra susijęs su jo pagrindimu teisės principais (Lastauskienė, 2020, p. 130). Teisės principų panaudojimas argumentuojant, nurodant konkrečius teisės principus bei juos išsamiai analizuojant konkrečios situacijos plotmėje, sustiprina patį argumentavimą, jis galimai yra svaresnis, kadangi nurodoma, kad ginama pozicija atitinka pagrindinius teisės siekius.

Pažymėtina, jog analizuojant argumentavimo remiantis teisės principais ypatumus, svarbu atsižvelgti į teisės principų funkcijas. Per teisės principų funkcijas atsiskleidžia šio argumentavimo būdo ypatybės bei atitinkami bruožai.

2.1. Argumentavimas remiantis teisės principais kaip bendrojo argumentavimo dalis

Vienas iš argumentavimui remiantis teisės principais priskirtinų bruožų yra tai, jog šis argumentavimo būdas naudojamas vadovaujantis ir bendromis argumentavimui priskirtomis taisyklėmis. Kadangi argumentavimas remiantis teisės principais yra vienas iš teisinio argumentavimo būdų, jam yra taikomos bendrosios argumentavimo taisyklės; Taigi, analizuojant būtent argumentavimą remiantis teisės principais, reikia atsižvelgti ir į atskirus bendrojo argumentavimo būdus, juos vertinant atsižvelgti į būtent tai, kad argumentuojant bus pasitelkiama ir teisės principų kategorija, taip pat galima atsižvelgti į tam tikrus bandymus išskirti konkrečius argumentavimo remiantis teisės principais būdus. Pažymėtina, kad argumentavimo remiantis teisės principais atveju, siekiant įrodyti tam

tikrą tiesą, ar apginti savo teises ar interesus, remiamasi teisėje žinomais ir pripažintais principais, kurie suteikia ginamam teiginiui pagrindimą.

Pastebėtina, kad teisės mokslininkų darbuose argumentavimas remiantis teisės principais nėra plačiai nagrinėjamas, jam nėra suteikiama daug dėmesio. Atkreiptinas dėmesys, kad teisinio argumentavimo temai nėra teikiama pakankamai dėmesio, gali pasirodyti, kad tai turėtų būti savaime suprantamas procesas, tačiau besigilinant į teisės principų, teisinio argumentavimo ir teisinės retorikos esmę, galima susidaryti įspūdį, kad tam tikroms sritims skiriama mažiau dėmesio, jos įvardijamos gana glaustai. Tačiau galima išskirti keletą teisės mokslininkų darbų, kuriuose pristatoma teisinio argumentavimo remiantis teisės principais analizė.

Visų pirma, paminėtina, kad nagrinėjant teisinį argumentavimą, galima pasitelkti bendrojo argumentavimo taisykles. Analizuojant bendrojo argumentavimo bei teisinio argumentavimo santykį, nurodoma, kad teisinis argumentavimas turi remtis bendrojo argumentavimo principais (Mackuvienė, 2009, p. 112). Bendrosios argumentavimo taisyklės nurodo tam tikrus argumentavimo panaudojimo principus bei būdus, kuriuos galima pritaikyti kalbant ir apie teisinį argumentavimą. Argumentavimo teorijoje skiriami du pagrindiniai argumentavimo būdai, tai dedukcinis ir indukcinis. Dedukcinis argumentavimas, tai būdas, kuomet kiekvienas teiginys yra atskirai pagrindžiamas ir argumentuojamas. Dedukcija įvardijama kaip išvadų gavimas iš prielaidų pagal logikos dėsnius, kai apibendrinama pradžioje, o paskui tas apibendrinimas pagrindžiamas atskiromis detalėmis (Koženiausienė, 2009, p. 151). Taigi, naudojant šį būdą iš pradžių yra išsikeliama tam tikra idėja, padarytas prielaidomis grįstas apibendrinimas ir vėliau detalės nagrinėjamos atskirai. Indukcinis argumentavimas – tai argumentavimo būdas, kai išvados daromos iš pavienių faktų, pavyzdžių ir jų analizės. Indukcija tai loginis samprotavimas, kuriame nuo atskirų faktų einama prie bendresnių išvadų bei nuo detalių link apibendrintos išvados (Koženiausienė, 2009, p. 151). Naudojant šį būdą argumentavimo seka yra priešinga, kadangi pirmiausia nagrinėjama kiekviena detalė atskirai ir tik tuomet prieinama prie išvadų. Kai kurie autoriai kaip argumentavimo būdą išskiria ir analogijos būdą. Analogija pristatoma kaip samprotavimo būdas, kuriame iš objektų panašumo vienais požymiais daroma išvada, kad tie objektai panašūs ir kitais požymiais. Analogijos taikymas kiek pavojingas, kadangi ne visuomet jei sutampa viena detalė, sutaps ir kita, taigi tokiu atveju taip pat reikalinga išsamiai analizuoti ir lyginti situacijas. Atkreipiamas dėmesys, kad šie argumentavimo būdai, kurie nurodomi bendrai kalbant apie patį argumentavimą, galimai panaudojami ir pasitelkiant konkrečius argumentavimo būdus, taip pat naudojant argumentavimą remiantis teisės principais.

Nors teisės teorijoje nėra plačiai kalbama apie atskirus teisinio argumentavimo būdus, tačiau galima rasti aktualių šiai temai mokslo darbų. Teisės mokslininkų darbuose galima pastebėti išskiriamus ir kitaip įvardijamus konkrečius, būtent argumentavimo remiantis teisės principais būdus. Teisės mokslininkų Johano Baltrimo bei Mindaugo Lankausko mokslo studijoje „Argumentavimas remiantis teisės principais: atkuriamasis ir plėtojamasis būdai.“ nurodomi atkuriamasis bei plėtojamasis argumentavimo remiantis teisės principais būdas. Pažymėtina, kad savo prasme, šie būdai tarsi atitinka jau anksčiau minėtus, bendrojoje argumentavimo teorijoje nurodytus indukcinį ir dedukcinį argumentavimo būdus. Autoriai šiame darbe nurodo, kad principus taikant atkuriamuoju būdu yra vadovaujama požiūriu, kad teisės principai savaime nėra pakankami siekiant gauti atsakymus į teisinius klausimus ir tam yra reikalingi papildomi argumentai, atkuriamasis teisės principų taikymo būdas yra toks, kada, sprendžiant, ar tam tikras principas nurungia kitus, yra atsižvelgiama į jo paplitimą statutinėje, precedentinėje teisėje ir situacijų, kuriose jam buvo teikta pirmenybė, panašumą į sprendžiamą situaciją, (Lankauskas, Baltrimas, 2014, p. 18), taigi pasitelkiant šį argumentavimo remiantis teisės principais būdą, daugiausia dėmesio yra skiriama anksčiau jau nagrinėtoms situacijoms, atsižvelgiama į panašias bylas ir tai, kaip jose buvo vadovaujama, į kokius teisės principus atkreipiamas dėmesys. Vadovaujantis plėtojamuoju argumentavimo remiantis teisės principais būdu yra ieškoma atsakymo remiantis arbitro vidiniu teisingumo jausmu, visuomenės morale, kurios arbitras nėra internalizavęs, praktiniais argumentais, teisės studijose, darbo praktikoje ir su teise nesusijusiose patirtyse suformuotu subjektyviu įsitikinimu apie konkrečių teisės principų turinį (Lankauskas, Baltrimas, 2014, p. 23). Šiuo būdu yra labiau atsižvelgiama į pačio sprendimą priimančio subjekto savybes, įsitikinimus, tai, kaip jis suvokia teisės principus ir kokią vietą jie užima jo sąmonėje. Tai labiau subjektyvus rėmimosi atitinkamais principais būdas, nes subjektas ne išsamiai analizuoja, kaip tam tikras principas yra pritaikomas konkrečioje situacijoje ir kokia principo esmė teorijoje, o daugiau dėmesio kreipia į savo vidinius įsitikinimus, teisingumo suvokimą ir principų įsivardijimą sau, pagal savo vidinį suvokimą ir patirtis.

Aptarus šiuos bendrojo argumentavimo teorijoje pažymimus argumentavimo būdus bei Mindaugo Lankausko bei Johano Baltrimo mokslo studijoje „Argumentavimas remiantis teisės principais: atkuriamasis ir plėtojamasis būdai“ išskiriamus konkrečiai argumentavimo remiantis teisės principais būdus, matoma, kad bendrojo argumentavimo būdai pritaikytini ir šiame konkrečiame argumentavimo būde. Taip pat matoma, kad argumentavimas remiantis teisės principais nukreipiamas ne tik į išorinį teisės principų panaudojimą, bet ir vidinį asmens principų suvokimą ir įsivardijimą sau. Nurodoma, kad

kartais sprendimai gali būti priimami remiantis teisės principais, nors tai vaizdžiai gali ir nesimatyti.

2.2. Argumentavimo remiantis teisės principais universalumas

Argumentavimas remiantis teisės principais yra gana universalus, šį būdą galima pasitelkti įvairiose situacijose. Pažymėtina, kad šis argumentavimo būdas pritaikytinas ne tik teismo proceso metu, ne tik sprendimų priėmėjams, tačiau ir teisėkūroje, kitose teisinėse diskusijose, taip pat šiuo argumentacijos būdu gali naudotis ne tik sprendimus priimančiosios subjektai, tačiau ir kiti suinteresuoti asmenys, kadangi kiekviena teisinė situacija turi atitikti teisės principų keliamus reikalavimus.

Teisės principai aktualūs ir teisėkūroje. Kuriant teisinį reguliavimą, jį keičiant ar pildant yra remiamasi teisės principais, neretai ir kyla klausimai dėl tam tikrų teisės aktų atitikimo teisės principams. Tokių pavyzdžių galime matyti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Konstitucinis teismas yra nurodęs, kad seimas, kaip įstatymų ir kitų teisės aktų leidėjas, yra savarankiškas tiek, kiek jo galių ir plačios diskrecijos neriboja Konstitucija, *inter alia* konstituciniai teisinės valstybės, valdžių padalijimo, atsakingo valdymo, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio aiškumo ir kiti principai. Taip pat tai, jog konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, vykdyti prisiimtus įsipareigojimus asmeniui; neužtikrinus asmens teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise. (Konstitucinio Teismo 2015 lapkričio 19 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo, kuriuo atidėtas dėl neproporcingai sumažinto darbo užmokesčio patirtų praradimų kompensavimo mechanizmą reglamentuojančio įstatymo projekto pateikimo terminas, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai). Toks nurodymas suponuoja, jog kiekvienas įstatymas turi atitikti ne tik Konstituciją bet ir teisėje vyraujančius principus, taigi, įstatymų leidėjas, pasirinkdamas tam tikrą reguliavimą turi apsvarstyti tokio reguliavimo atitiktį ir teisės principams ir kylant klausimų tampa, atsiranda būtinybė savo pasirinktą reguliavimą pagrįsti ir nurodyti, kaip reguliavimas atitinka atitinkamą teisės principą – taigi, tokiu atveju argumentuojama būtent remiantis teisės principais, nusakomas teisės principo turinys bei nurodoma, kaip pasirinktas reguliavimas atitinka/neatitinka vieno ar kito teisės principo.

Argumentavimas remiantis teisės principais svarbus ir teismų veikloje. Lietuvos Respublikos teismų įstatyme nurodyta, kad teismai turi laikytis teisės principų. Nurodoma,

kad Lietuvos Respublikos teismų įstatyme nustatytas teismų organizavimo ir veiklos, teisėjų statuso ir su jais susijusių santykių teisinis reglamentavimas pagrįstas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kituose įstatymuose bei Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse įtvirtintais visuotinai pripažintais teisės principais: pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms, tarp jų asmens teise į teisminę gynybą, teise, kad kiekvieno asmens byla būtų viešai ir teisingai išnagrinėta nepriklausomo ir nešališko teismo, valstybės valdžios padalijimo principu, pagal kurį teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai, teisės viršenybės, teismų ir teisėjų nepriklausomumo, teismų organizacinio savarankiškumo, jų finansinio nepriklausomumo nuo kitų valstybės valdžios institucijų ir pareigūnų sprendimų, teismų savireguliacijos ir savivaldos, kitais teismų sutvarkymo, teisėjų statuso ir teismo proceso principais. Taip pat, šio įstatymo 34 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog teismai bylas nagrinėja laikydamiesi proceso šalių lygiateisiškumo, teisės į teisinę pagalbą, teisės į tinkamą, operatyvų, ekonomišką procesą, teisės būti išklausytam, rungimosi, nekaltumo prezumpcijos, teismo nešališkumo, teismo proceso viešumo, betarpiškumo ir draudimo piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis principų. Matoma, jog teisės aktuose nurodomi svarbiausi principai, į kuriuos reikia atsižvelgti priimant sprendimus taip pat užtikrinant sklandų teismo procesą. Pažymėtina, kad paties teisinio argumentavimo apibrėžimas bei reikšmė pažymima teismų praktikoje. Konstitucinio teismo praktikoje nurodoma, jog konstituciniai imperatyvai, kad teisingumą vykdo tik teismai, kad teisė negali būti nevieša, taip pat iš Konstitucijos kylantis reikalavimas teisingai išnagrinėti bylą suponuoja ir tai, kad kiekvienas teismo nuosprendis turi būti grindžiamas teisiniais argumentais arba motyvais. Nurodoma, kad argumentavimas turi būti racionalus – teismo nuosprendyje ar kitame baigiamajame teismo akte turi būti tiek argumentų, kad jų pakaktų nuosprendžiui ar kitam baigiamajam teismo aktui pagrįsti. Taip pat pažymima, kad iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantis teisinio aiškumo reikalavimas *inter alia* reiškia, kad teismo nuosprendyje ar kitame baigiamajame teismo akte negali būti ir nutylėtų argumentų, nenurodytų aplinkybių, turinčių reikšmės teisingo nuosprendžio ar kito baigiamojo teismo akto priėmimui. Teismo nuosprendžiai ar kiti baigiamieji teismo aktai turi būti aiškūs byloje dalyvaujantiems ir kitiems asmenims. Jeigu šio reikalavimo nepaisoma, tai nėra teisingumo vykdymas, kurį įtvirtina Konstitucija. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas). Matoma, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pažymima teisinio argumentavimo svarba ir nurodoma, kad netinkamai ar nepakankamai argumentuojant galimai teisingumo vykdymas tampa netoks efektyvus ar išvis praranda prasmę.

Argumentavimas remiantis teisės principais gali būti aktualus ir kitais atvejais, sprendžiant su teise susijusius klausimus, pateikiant ar pagrindžiant tam tikras pozicijas, tačiau matome, jog šis argumentavimo būdas labiausiai plėtojamas teismų praktikoje ir teisėkūroje.

2.3. Vertybių saugojimo svarba argumentuojant remiantis teisės principais

Argumentuojant remiantis teisės principais yra atsižvelgiama ir į visuotines, visuomenės priimtas pamatines vertybes. Kaip ir anksčiau minėta, teisės principai laikomi tam tikru teisės pamatu, kuris užtikrina teisės stabilumą, taigi teisės principai yra priimti išsigilinus į visuomenėje vyraujančias vertybes ir siekiant užtikrinti jų įgyvendinimą bei palaikyti jų stabilumą. Argumentavimui remiantis teisės principais būdinga ir tai, jog atsižvelgiama ir į moralę. Pažymėtina, kad teisės principai ne visuomet atitinka konkrečias moralines nuostatas, tačiau tam tikrais atvejais galimi ir tokie variantai. Pasitelkiant teisės principus, dažniausiai yra mąstoma apie tam tikras moralines kategorijas ir aplinkybių atitikimą joms, taigi principai galimai pasirenkami atsižvelgiant ir į visuomenėje vyraujančias, priimtas vertybes. Rėmimasis teisės principais gali būti laikomas kaip tam tikru papildomu patikrinimu ar situacija atitinka vertybinius įsitikinimus. Giedrė Lastauskienė nurodo, jog galimybė tikrinti kiekvieną teisės normą derėjimo su teisės principais požiūriu reiškia, kad pirmumas teikiamas teisingumui (Lastauskienė, 2012, p. 53). Taigi, teisės principai leidžia į situaciją pažvelgti plačiau ir koncentruotis ne tik į konkrečios situacijos išsprendimą, bet ir tam tikrus padarinius, atitiktį teisės tikslams ir kartu tokių vertybių, kaip teisingumas, sąžiningumas, proporcingumas ir pan., užtikrinimą.

Teismų praktikoje galime rasti nemažai argumentavimo remiantis teisės principais pavyzdžių, kuriuose matoma, jog būtent tam tikro principo pritaikymas turi esminę reikšmę pozicijos pagrindime ir tolimesniame aplinkybių vertinime bei galimai turi įtakos pačio sprendimo priėmimui. LAT nagrinėjo bylą, kurioje buvo sprendžiama dėl ANK nuostatų, kuriomis vadovaujantis gali būti sušvelninama nuobauda pritaikymą. Nagrinėjamoje byloje tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismas vertino pareiškėjo nurodomas aplinkybes, kad teisės vairuoti transporto priemonės netekimas asmeniui kelia didelius nepatogumus dėl būtinumo jam ir jo tėvams, kuriuos jis globoja, lankytis gydymosi įstaigose, apsunkina jo galimybes padėti senyviems tėvams, apsunkina jam galimybę dirbti, dėl COVID-19 viruso sukeltos pandemijos naudojimas viešuoju transportu jo ir jo tėvų sveikatai kelia didelę grėsmę bei šių aplinkybių atitiktį teisės principas. Įvertinę šias ir pažeidimo padarymo aplinkybes, teismai konstatavo, kad jos nepatvirtina, jog sankcijoje nurodytos nuobaudos skyrimas prieštarautų teisingumo ir proporcingumo principams.

Kasacinis teismas papildomai atkreipė dėmesį, į tai, kad skiriama nuobauda turi nubausti teisės pažeidėją, sukelti teisės pažeidėjui neigiamas pasekmes, o tokių pasekmių atsiradimas pats savaime neturėtų būti laikomas išskirtinio pobūdžio aplinkybe, sudarančia pagrindą švelninti paskirtą nuobaudą, nes neigiami padariniai yra natūralus teisės pažeidimo rezultatas. (Lietuvos aukščiausiojo teismo 2021 lapkričio 23 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-36-387/2021). Matoma, jog teisės principais remiamasi ir siekiant sušvelninti tam tikras nuobaudas, skatinama atsižvelgti ir į gyvenimiškus faktorius, tam tikrų poveikio priemonių pritaikymo proporcingumą, reikiamumą. Tačiau matoma, kad argumentuojant remiantis teisės principais, tai daroma atsargiai, įvertinant ne tik tam tikras asmenų nurodomas aplinkybes, bet ir atsižvelgiant ir į pačius teisės tikslus. Šiuo atveju, buvo kalbama apie tai, jog teisės vairuoti atėmimas ilgam laikui apsunkins asmens gyvenimą bei galės sukelti nepatogumų jam ir jo šeimai, privers ieškoti alternatyvų, kurios galimai yra nesaugesnės, neekonomiškesnės, keliančios daugiau rūpesčių. Tačiau svarbu pažymėti, jog teismas nurodė, kad būtent asmuo turi suvokti savo veiksmų pasekmes, o nuobaudos paskyrimas yra natūralus reiškinys. Matoma, jog remiantis teisės principais yra išsamiai analizuojama, ar jie yra būtini, kokia apimtimi turėtų būti taikomi ir derinami su pagrindiniais teisės tikslais.

Kitoje LAT byloje matoma situacija, kuomet buvo remiamasi teisės principais vertinant poziciją dėl asmens teisės iki gyvos galvos naudotis kito savininko butu nustatymo, aiškinimo ir taikymo. Svarbu pažymėti, kad šiuo atveju klausimas kilo ir dėl to, kad naudojantis ginčo turtu keitėsi teisinis reguliavimas ir argumentacijoje išsamiai remiamasi būtent moralinėmis nuostatomis, vertybėmis bei teisės principais. LAT nurodė, jog esant civiliniams teisiniams santykiams, atsiradusiems iki 2000 m. CK įsigaliojimo, CK taikomas toms teisėms ir pareigoms bei teisinėms situacijoms, kurios atsiranda jam įsigaliojus, taip pat toms teisėms ir pareigoms, kurios nors ir atsirado iki šio kodekso įsigaliojimo, bet įgyvendinamos jam įsigaliojus. CK 1.5 straipsnyje įtvirtinti sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai taikomi sprendžiant ginčus teismine tvarka, nepaisant to, kada yra atsiradę civiliniai santykiai, iš kurių yra kilęs ginčas, taigi, minėti principai yra taikytini nepaisant to, jog teisiniai santykiai susiklostė dar iki CK įsigaliojimo. Taip pat teismas nurodė, jog LAT praktikoje išnagrinėtose bylose atskirais atvejais konstatuota, kad iki 2000 m. CK įsigaliojimo sudaryti teisėti asmenų susitarimai dėl naudojimosi būstu iki gyvos galvos ir šiais vykdomais susitarimais sukurti tęstiniai nuolatinio naudojimosi gyvenamąja patalpa santykiai kvalifikuotini kaip teisinis pagrindas teismui nustatyti uzufруктą bei nurodė, jog esant tęstiniais nuolatinio naudojimosi gyvenamąja patalpa santykiams, kai susitarimai dėl aprūpinimo gyvenamąja patalpa sudaryti esant kitokiam nei

šiuo metu įstatymų reglamentavimui, tačiau nei jų sudarymo metu, nei vėliau neprieštaravo ir neprieštarauja įstatymams, gerai moralei bei papročiams, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams, taip pat atsižvelgiant į tai, kad šie susitarimai nebuvo ginčijami gyvenamosios patalpos savininko, yra galimas uzufukto nustatymas. LAT įvertinusi konkrečias bylos aplinkybes taip pat nustatė, jog artimų šeimos narių konfliktinė situacija neleidžia teismui spręsti ginčo kitaip, neužtikrinant ieškovės teisių, jos teisėtų interesų ar juos ignoruojant, nes kitoks ginčo išsprendimas būtų nesuderinamas CK įtvirtintais sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principais. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. Nr. e3K-3-287-611/2021). Šis pavyzdys parodo, kad teisės principai svarbūs ir tuo atveju, kuomet iškyla klausimas ir dėl taikytinų normų. Teisės principai kaip universalios, pamatinės taisyklės, kuriomis siekiama užtikrinti visuomenės pripažintų, stabilių vertybių užtikrinimą, lemia tai, jog ir situacijose, kai kyla klausimas dėl teisinio reguliavimo, matome, jog remtis teisės principais ir vertinant konkrečias faktines aplinkybes yra siekiama priimti pagrįstą sprendimą, taip pat atsižvelgti ne tik į teisės normas, tačiau ir kitus veiksnius, kurie yra svarbūs konkrečiu atveju.

Žinoma, teisės teorijoje keliama ir klausimų dėl vertybinio teisės principų pobūdžio. Keliamas klausimas ar tikrai teisės principus galima gretinti su vertybėmis, tačiau nepaisant išsiskiriančių pozicijų, teisės principuose galima matyti tam tikrą vertybinį pagrindą. Patys teisės principai, kaip tam tikri privalomi elgesio standartai, pasižymėdami savo universalumu ir atsižvelgimu į svarbiausias visuomenės, padeda užtikrinti, jog bus atsižvelgta į svarbiausias, visuomenės pripažintas, vertybes.

2.4. Argumentavimo sustiprinimas pasitelkiant teisės principus

Argumentavimas remiantis teisės principais yra vienas iš būdų įtikinti kitus subjektus pasirinkta pozicija bei parodyti tam tikrą pamatinėmis nuostatomis pagrįstą minties seką. Argumentavimo teisės principais svarbą galima išvelgti ir atsigręžiant į teisės principų funkcijas. Pažymėtina, jog kalbant apie teisės principų funkcijas, išskiriama ir teisinio argumentavimo stiprinimo funkcija. Nurodoma, kad tinkamas ir pakankamas teisinis sprendimo argumentavimas visų pirma yra susijęs su jo pagrindimu teisės principais. Pažymima, kad teisingas principų suvokimas ir panaudojimas motyvuojant sprendimus leidžia ne tik tinkamai pagrįsti sprendimą bei jį legitimuoti apskirtai, tačiau taip pat suteikia priimamam teisiniam sprendimui neutralumo įspūdį, autoriteto ir įtikina jo objektyvumu (Lastauskienė, 2020, p. 130). Pasitelkiant teisės principus, kaip tam tikras pamatinės nuostatos, kurios įtvirtina tam tikras visuotinai pripažintas vertybes, kurios yra stabilios ir

keičiasi rečiau nei norminis teisinis reguliavimas, užtikrina teisės taikymo stabilumą ir tvirtumą. Pagrindimas teisės principais, regis užtvirtina pasirinktą poziciją, patvirtina, jog tam tikras sprendimo kelias pasirinktas atsižvelgiant į tikrąją teisės esmę ir jos saugomas vertybes.

Apie tai, kad teisininkai turėtų vadovautis teisės principais, kalba ir Friedrichas A. von Hayekas. Jis nurodo, kad teisėjas savo sprendimą turi derinti su bendrų principų sistema ir tuos principus turi taikyti, o ne ginčyti bei savo sprendimų padarinius gali vertinti tik bendrai pripažintų teisės principų kontekste. Taigi remdamasis teisės principais, teisėjas turi pasverti, ar ir pats sprendimas atitiks nurodytus teisės principus, bus nuosekliai paremtas teisės principais. Taip pat Hayekas pažymi, jog atvejais, kuomet yra vadovaujama nuo seno pripažįstamais pamatiniais teisės principais, jie išties valdo visą teisės sistemą – jos bendrąją dvasią, kiekvieną atskirą taisyklę ir konkretų jos taikymo atvejį. Jis pažymi, kad atvejais, kuomet tenka interpretuoti taisyklę, nederančią su kitomis, imamasi veiksmų, kad būtų galima pakreipti situaciją tinkama linkme ir suderinti viską su egzistuojančia visuma. (Hayek, 1998, p. 104). Parodoma, kad atsižvelgimas į teisės principus yra neišvengiamas, tai tam tikras pagrindas, į kurį remiantis, galima pasiekti tinkamų rezultatų, kurie atitiks egzistuojančios teisės sampratos reikalavimus.

Hayekas analizuoja principus ir teisėkūros plotmėje, bei pažymi, jog teisinės sistemos dalys yra pamažu pritaikomos viena prie kitos nuosekliai atskiroms problemoms spręsti taikant bendruosius principus. (Hayek, 1998, p. 103). Taigi, teisinio reguliavimo kūrimo metu taip pat derinama atitiktis teisės principams ir tam tikra teisinio reguliavimo kryptis, esamas poreikis, negali neatitikti egzistuojančių bendrųjų teisės principų esmės bei prieštarauti jiems. Toks atitiktis teisės principams reikalavimas, suponuoja, jog ir teisėkūros procese, išreiškiant teisinio reguliavimo poreikį, tam tikrus būdus, kuriant naujas taisykles, teisės normas, būtina atsižvelgti į teisės principus ir tokio reguliavimo poreikis taip pat gali būti pristatomas bei teisinamas remiantis teisės principais, bei atitiktimi/neatitiktimi jiems.

Teismų praktikoje galima pastebėti pavyzdžių, kuomet tam tikra pozicija ar atitiktis teisiniui reguliavimui yra užtvirtinama argumentuojant pasitelkus teisės principus. Matoma, jog aiškiai ir išsamiai argumentuojant teisės principų panaudojimą t. y. nurodant, kodėl tam tikros aplinkybės atitinka ar neatitinka teisės principų, pagrindžiant kodėl galima taikyti vieną ar kitą teisės principą, atsižvelgus į konkrečias faktines aplinkybes ir teisinį reguliavimą, argumentacija yra tvirtesnė, išsamesnė, lieka mažiau klausimų ir abejonių dėl pozicijos pagrįstumo. Pavyzdžiui, LAT 2021 lapkričio 23 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-36-387/2021 nurodoma, jog teismas ar administracinio

nusižengimo bylą ne teismo tvarka išnagrinėjusi institucija, atsižvelgdami į padaryto administracinio nusižengimo pobūdį, pažeidėjo kaltės formą ir rūšį, asmenybę, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes ir vadovaudamiesi teisingumo ir protingumo principais, gali paskirti mažesnę baudą. Šiuo atveju teismas jau pažymi, kokiais kriterijais yra remiamasi teisės principais konkrečiame kontekste. Pažymima, jog teismas nurodė, jog nagrinėjamoje byloje tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismas vertino pareiškėjo nurodomas aplinkybes, kad teisės vairuoti transporto priemonės netekimas atsakomybėn patraukto asmens gyvenimui kelia didelius nepatogumus dėl būtinumo jam ir jo tėvams, kuriuos jis globoja, lankytis gydymosi įstaigose, apsunkina jo galimybes padėti senyviems tėvams, apsunkina jam galimybę dirbti, dėl COVID-19 viruso sukeltos pandemijos naudojimas viešuoju transportu jo ir jo tėvų sveikatai kelia didelę grėsmę. Tačiau įvertinę šias ir pažeidimo padarymo aplinkybes, teismai konstatavo, kad jos nepatvirtina, jog nuobaudos skyrimas prieštarautų teisingumo ir proporcingumo principams. Pažymėtina, jog šiuo atveju jau konkrečiai yra minima, į kokius kriterijus yra atsižvelgiama ir kokios aplinkybės yra vertinamos būtent remiantis teisės principais, aiškiai matoma, kodėl viena ar kita pozicija atitinka/neatitinka teisės principų. Matomas ir kitas pavyzdys, kuriuo detaliam nurodoma, kaip argumentuojant išsamiai remiamasi teisės principais LAT 2021 gruodžio 21 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201-788/2021, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl nustatytos bausmės buvo pažymėti ir teisės principai. Teismas nurodė, jog BK 54 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas skiria bausmę pagal BK specialiosios dalies straipsnio, įtvirtinančio atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką, sankciją laikydamasis BK bendrosios dalies nuostatų. BK 54 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad jeigu straipsnio sankcijoje nustatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę. Teismas nurodė, jog šis bausmės švelninimo pagrindas sietinas su reikšmingų aplinkybių, apibūdinančių nusikalstamos veikos pavojingumą ir šią veiką padariusį asmenį, visumos vertinimu bei išvada, kad bendros bausmės skyrimo taisyklės nėra pakankamos teisingumo principui įgyvendinti ir teisingai bausmei paskirti. Šioje nutartyje buvo pažymėta, kad teismo teisė motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę, nei nurodyta konkrečiau BK specialiosios dalies straipsnio sankcijoje, išplaukia iš pamatinių Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisingumo, proporcingumo, teisinės valstybės principų. Kasacinis teismas nurodė, jog nagrinėjamoje byloje tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai išsamiai išnagrinėjo visus gynybos argumentus dėl pagrindo švelninti nuteistiesiems bausmes remiantis BK 54 straipsnio 3 dalimi ir nurodė, kad vien to, kad nuteistieji pripažino savo kaltę ir dėl to gailisi,

yra jauno amžiaus, dirbo, turi šeimą, pasižada daugiau nenusikalsti, veikė mažiausio pavojingumo bendrininkavimo forma, kad labai didelio kiekio psichotropinės medžiagos nespėta išplatinti, nepakanka konstatuoti, kad bausmės skyrimas jiems laikantis BK 260 straipsnio 3 dalies sankcijos ribų prieštarauja teisingumo principui. Taigi, šiuo atveju, norėta patikrinti, ar skiriama bausmė nepažeidžia teisingumo principo ir tam buvo pasitelkiama išsami atvejo ir jo aplinkybių analizė ir aiškiai parodoma, kodėl šiuo atveju, skiriant tokią bausmę šis principas nėra pažeidžiamas. Pažymėtina, kad šiuo atveju teismas pasirinko išsamiai motyvuoti argumentuojant remiantis teisės principais. Tokių argumentavimo remiantis teisės principais pavyzdžių yra ir daugiau, tačiau pastebėtina, jog atvejais, kuomet argumentuojant yra išsamiai remiamasi teisės principais, pristatomi konkretūs pavyzdžiai, kurie parodo, kodėl teisės principas yra aktualus konkrečioje situacijoje, sustiprina argumentavimą ir tam tikra pozicija ar sprendimas atrodo labiau pagrįstas, sumažėja neaiškumų ir abejonių pozicijos nepagrįstumu.

Argumentavimas remiantis teisės principais yra tarsi tam tikras papildomo situacijos patikrinimo būdas, kuomet sustiprinamas vertinimo objektyvumas, atsižvelgiant ne tik į normas, tačiau ir kitas teisės vertinamas kategorijas, tokias kaip teisės principai, kurie leidžia dar išsamiau vertinti situaciją ir pateikti kuo išsamesnį ir dėl to galimai objektyvesnį sprendimą.

2.5. Stabilumo užtikrinimas argumentuojant remiantis teisės principais

Analizuojant argumentavimo remiantis teisės principais bruožus, atkreiptinas dėmesys ir į teisės stabilumo palaikymą. Stabilumas yra būtinas norint užtikrinti, jog bus apsaugoti svarbiausi visuomenės santykiai ir nesusidarys situacijos, kuomet dėl tam tikrų priežasčių, viena ar kita gyvenimo sritis liks neapsaugota, taip pat, norint užtikrinti, jog bus žinoma kaip spręsti tam tikrą situaciją, atsižvelgiant į tam tikro teisės principo turinį bei jo įgyvendinimą. Teisės principai ir reikšmingi teisėje, kadangi atlieka tam tikrą stabilumo palaikymo vaidmenį, jais nurodomos pagrindinės kategorijos, kurių reikia laikytis ir atsižvelgiant į tai yra kuriamas teisinis reguliavimas arba bent jau stengiamasi, jog reguliavimas atitiktų egzistuojančius principus. Pažymėtina, kad teisėje gausu procesų, teisėkūra vyksta kasdien ir pats reguliavimas yra tikrai kintantis ir prisitaikantis prie visuomenės bei jos poreikių, tačiau teisės principai yra gana pastovūs, jie tarsi nustato rėmus teisiniam reguliavimui, kadangi jis turi neprieštarauti pamatiniuose teisės principuose numatytiems reikalavimams.

Tai, kad argumentavimas teisės principais padeda užtikrinti stabilumą teisėje bei išvengti tam tikrų nesusipratimų, nurodo garsus JAV teisininkas Ričardas Posneris. Jis

pažymi, kad teismų veikla, priimant sprendimus nusistovėjusių principų pagrindu, tam tikru būdu leidžia atsiriboti nuo aistrų, verdančių visuomenėje sprendimo priėmimo metu (Posner, 2004., p. 268). Tai parodo, kad teisės principų pasitelkimas yra būtinas norint atsiriboti nuo pašalinių veiksnių, kurie neleidžia objektyviai žiūrėti į situaciją, atsižvelgimas į teisės principus padeda kitaip žiūrėti į problemas, tai lyg tam tikros gairės, pamatas, kuris neleidžia priimant sprendimą nukrypti nuo pačios teisės esmės ir tikslų. Matoma, kad nesant konkrečių, pamatinių taisyklių, kyla klausimas, kaip užtikrinti stabilumo palaikymą. Žinoma, galima manyti, kad tokią funkciją atlieka teisės normos, tačiau kai kuriais atvejais, teisės normos, gali būti nepakankamos, kadangi dažniausiai normos reguliuoja konkrečias gyvenimo sritis, o teisės principai yra abstraktesnė kategorija, kuri nurodo tam tikrą elgesio modelį, pamatines nuostatas, kurios yra tarsi gairės, kuriomis remiantis, galima matyti, kokios yra pagrindinės teisės saugomos vertybės ir į jas atsižvelgti.

Teisės principų panaudojimo ypatybės aktualios ir šiomis dienomis. Apie teisės principų svarbą ir jų, kaip pamatinių teisės konstrukto egzistavimą klausimai keliami ir dabar. Šių metų vasario mėnesį skaityti pranešimai konferencijoje „Teisės mokslo pavasaris 2022“: esminiai privatinės teisės principai ir jų kaita šiuolaikiniame pasaulyje, buvo skirtas dėmesys būtent teisės principų vietai teisėje, o diskusiniai klausimai teisininkams kilo ir po šios konferencijos. Teisės stabilumo palaikymo kontekste atkreiptinas dėmesys į Donato Murausko straipsnį „Kodėl teisės principai neturi pakeisti teisės normų?“. Jis pažymi, jog teisės principų supratimas negali keisti atspalvių priklausomai nuo „žmonių gyvenimo situacijos, asmens padėties, amžiaus ir statuso“, nes tokiu atveju principo turinys priklauso ne nuo visuomenės jam suteiktų ir ilgalaikio proceso metu įsitvirtinusių savybių, o išimtinai nuo principo taikymo sukeltamų padarinių konkrečiu atveju. Jis pažymi, jog taip principai gali tapti lankstesniu įrankiu už teisės normas, nors būtent principai turėtų būti fundamentalus ir labiausiai stabilizuojantis teisės pamatas. Tokių probleminių klausimų kėlimas nusako, jog nors ir teisės principų naudojimas ir padeda giliau pažvelgti į situaciją, ją analizuoti plačiau ir išsamiau, tačiau svarbu, kad pačių principų turinys nebūtų sparčiai kintantis t. y. teisės principas neturėtų būti per plačiai aiškinamas ir taikomas. Taigi, teisės principai, kaip tam tikros visuotiniai saugomos teisės tiesos, turi būti aiškios ir pastovios. Žinoma, tam tikra apimtimi ir teisės principai turėtų prisitaikyti prie visuomeninių pokyčių, tačiau tai neturėtų paneigti pačių principų esmės, kuri yra pastovi ir nurodanti teisės saugomo gėrio svarbą.

2.6. Argumentavimo remiantis teisės principais subtilumas bei taikymas vertinant sudėtingas situacijas

Pasitelkiant argumentavimo remiantis teisės principais, susiduriama su teisės principų gausa. Kai kurie teisės principai, kurie pavyzdžiui priklauso konkrečiai teisės šakai, gali būti aiškiau pritaikomi, tačiau taikant bendruosius teisės principus, iškyla klausimas, kurį konkretų principą pasirinkti, kaip jį argumentuoti. Galimi ir principų kolizijos atvejai. Pritaikymas gali priklausyti nuo to, kaip asmuo interpretuoja atitinkamus principus argumentuodamas konkrečiu atveju.

Argumentavimo remiantis teisės principais subtilumą galima išvelgti ir teismų praktikoje. Matoma, jog teisės principai yra pasitelkiami atvejais, kuomet reikia papildomo pagrindimo, išvalgų, kurios padėtų tinkamai įvertinti situacijas. Argumentuoti pasitelkus teisės principais nėra lengva, kadangi toks argumentavimas turi būti pagrįstas ir išsamus. LAT byloje dėl vairavimo apsvaigus nuo alkoholio buvo keliamas klausimas dėl laidavimo ir transporto priemonės konfiskavimo. Šioje situacijoje buvo keliamas klausimas dėl to, ar transporto priemonės konfiskavimas yra proporcinga priemonė atsižvelgiant į konkrečias faktines aplinkybes. Minėtoje byloje pirmosios instancijos teismas nustatė formalias automobilio konfiskavimo sąlygas. Nurodė, kad asmuo nusikalstamą veiką padarė konkrečiu automobiliu ir ši transporto priemonė nuosavybės teise priklauso nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui. Nepaisant to, pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad nėra pagrindo taikyti baudžiamojo poveikio priemonę – turto konfiskavimą visa apimtimi. Teismas vertino aplinkybes, jog asmuo nusikalstamą veiką padarė pirmą kartą, nusikalstama veika žalos nepadaryta, atsižvelgė į asmens turtinę padėtį, automobilio didelę vertę bei nurodė, jog konfiskavimas būtų neproporcinga ir neadekvati baudžiamojo poveikio priemonė bei nurodė, kad nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui būtų sukeltos žymiai didesnės neigiamos turtinės pasekmės, negu siekiama baudžiamosios atsakomybės taikymu. Pažymėtina, jog su tokiu pirmosios instancijos teismo sprendimu sutiko ir apeliacinės instancijos teismas. Taip pat apeliacinės instancijos teismas atkreipė dėmesį ir į kitas su nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu susijusias aplinkybes. LAT šiuo atveju vertino teiginius taip pat atsižvelgdamas į proporcingumo principo esmę. LAT pažymėjo, kad konstatuodami, jog konkrečiu atveju turto konfiskavimas būtų netikslingas, teismai savo sprendimus turi motyvuoti, nurodydami konkrečias aplinkybes, leidžiančias nukrypti nuo imperatyvios normos, nurodančios, kad kaltininkui priklausantis konfiskuotinas turtas privalo būti konfiskuojamas visais atvejais. LAT vertindamas pirmosios bei apeliacinės instancijos nurodytus argumentus, pažymėjo, kad sprendimuose nebuvo nurodyti argumentai, kurie lėmė teismų sprendimą netaikyti privalomo kaltininkui

priklausančios nusikalstamos veikos priemonės konfiskavimo, nebuvo nurodyti motyvai, kodėl pagal nagrinėjamoje byloje nustatytas faktines aplinkybes kaltininkui priklausančio konfiskuotino turto konfiskavimas būtų netikslingas, ir kodėl nagrinėjamoje byloje proporcingas yra nedidelės dalies turto vertės konfiskavimas. LAT konstatavo kad, taikydami BK 72 straipsnio 5 dalies nuostatą bei tinkamai šios nuostatos taikymo nepagrindę savo sprendimuose, tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą. Šioje situacijoje matoma problema, kuomet teismai savo poziciją remia pasirinkdami tam tikrą teisės principą, šiuo atveju proporcingumo principą, tačiau nepagrindžia rėmimosi konkrečiu principu, atsižvelgiant į konkrečias faktines aplinkybes ir neparodant, kodėl turto konfiskavimas būtų neproporcingas atsižvelgiant į teisinį reguliavimą bei faktines bylos aplinkybes. Svarbu pažymėti, jog LAT konstatavo, jog teismai nenurodė motyvų t. y. tinkamai neargumentavo savo pozicijos, todėl ir buvo nurodyta kad situacija yra vertintina iš naujo. Tai parodo, kaip svarbu argumentuojant remiantis teisės principais, išsamiai įvertinti faktines aplinkybes ir grindžiant pasirinktą poziciją atsižvelgti ir į aktualias teisės normas bei išsamiai nurodyti, kodėl konkrečiu atveju pritaikant atsakomybę taikant tinkamą normą būtų pažeistas pasirinktas principas. Nepateikus išsamių argumentų, kaip turi būti atsižvelgiama į konkretų teisės principą, susidaro situacija, kuomet atitikimas/neatitikimas teisės principui nėra įtikinamas ir pats rėmimasis teisės principais tampa gana formalus.

Kitoje byloje teismas nagrinėjo situaciją dėl teisės normų, reglamentuojančių balsavimo teisių perleidimo sutarties pabaigos pagrindus, teisę bendrovės įstatuose nustatyti kitokią nei nustatyta įstatyme bendrovės vadovo skyrimo tvarką ir juridinių asmenų organų sprendimų negaliojimą dėl jų prieštaravimo imperatyvioms įstatymų normoms, protingumo bei sąžiningumo principams, aiškinimo ir taikymo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad CK 1.5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. Šio straipsnio 2 dalyje reglamentuota, kad kai įstatymai nedraudžia civilinių teisinių santykių subjektams šalių susitarimu nusistatyti tarpusavio teisių ir pareigų, šie subjektai turi vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, tačiau taip pat teismas pažymėjo, kad vadovaujantis sutarčių laisvės principu bei nustatant tam tikrus susitarimus, būtina atsižvelgti ir į bendruosius teisės principus, t. y., vieno principo taikymas neturėtų paneigti kito principo egzistavimo. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021). Matoma, kad vertinant situacijas teisės principų plotmėje, galime susidurti su situacijomis, kuomet galima taikyti atitinkamą principą ir juo

vadovaujantis numatyti tam tikrą reguliavimą, tačiau taip pat, jis turi nepažeisti ir kitų principų, atsižvelgti į jų turinį, taip pasireiškia argumentavimo remiantis teisės principais kompleksiskumas. Argumentavime pasitelkiant vieną teisės principą, reikia patikrinti, ar tokio principo naudojimas, pasirinkta apimtimi, nepažeidžia kituose teisės principuose ginamų gėrių.

Taip pat, galima atkreipti dėmesį į šio argumentavimo būdo sudėtingumą. Teisėje argumentavimas yra svarbus ne tik teismams, bet ir kitoms proceso šalims bei kitiems asmenims. Kadangi visi žmonės yra skirtingi ir sprendimų pasirinkimo procesas gana individualus mąstymo procesas, galimi atvejai, kuomet pozicija priklauso ne nuo esamų argumentų, tačiau argumentai ieškomi pagal tai, kokia pozicija pasirenkama. Neatmetama galimybė, jog tam tikras principas, pozicijai pagrįsti pasirenkamas įvertinant ar jis pakankamas poziciją apginti, per daug nesigilinant ar nėra kitų teisės principų, į kuriuos taip pat reiktų atsižvelgti. Tam tikro principo pasirinkimas pozicijai argumentuoti, pasirenkamas individualiai kiekvieno argumentuojančio subjekto. Principų naudojimas argumentuojant nėra lengvas procesas, reikia parinkti tinkamą principą, jį įvertinti konkrečios situacijos atžvilgiu ir nurodyti, kodėl svarbu atsižvelgti į konkretų teisės principą. Jaunius Gumbis pažymi, jog ne kiekvienas teisėjas, logiškai nuosekliai išdėstęs ir argumentavęs, kad sprendžiant šalių ginčą turėtų būti taikoma tam tikra norma, išdrįstų pasiremti teisės principais, teisingumo jausmu ar racionalumu. Jis nurodo, jog atvejais, kuomet ginčas yra sudėtingas, teisėjui daromas ir tam tikras psichologinis spaudimas ir tokiu atveju, ginčo sprendimas ne pagal logiškai pritaikytą normą, o kitus kriterijus būtų įvertintas kaip teisėjo nesugebėjimas tinkamai taikyti įstatymą ginčo santykiui (Gumbis, 2018, p.130). Taigi, rėmimasis tik teisės principu ar prioriteto teisės principui argumentavime suteikimas yra gana sudėtingas ir reikalaujantis ne tik žinių, minčių dėstymo gebėjimų, tačiau ir drąsos, kadangi principams esant kaip tam tikroms bendresnėms kategorijoms, kurios saugo visuotines vertybes, pritaikymas konkrečioje situacijoje, ypač esant sudėtingoms aplinkybėms yra išties subtilus. Dėl šios priežasties, išsamus ir pagrįstas rėmimasis principais, kuomet principais yra naudojamos ne tik kaip pateisinamąja priemonė, nėra lengvas procesas teisėje.

Argumentavimo remiantis teisės principais svarba atsiskleidžia ir per spragų bei kolizijų šalinimo funkcijas. Matoma, jog susidūrus su sudėtingomis situacijomis, kuomet sunku pasirinkti atitinkamą poziciją ar priimti sprendimą, nepakanka atsižvelgti į teisės normas, būtina ieškoti kitų pagrindimo priemonių. Galimos situacijos, kuomet nėra konkretaus teisinio reguliavimo ar nežinoma, kuriomis imperatyviomis normomis reikia remtis atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes. Pabrėžiant teisinio argumentavimo

nuoseklumą, nurodoma, jog teisinis išvadas reikia pagrįsti bent viena teisės norma, o atvejais, kuomet konkrečios normos rasti nepavyksta, lieka galimybė bei kartu būtinybė remtis teisės principais. (Mikelėnas, Mikelėnienė, 1999, p. 126). Galima situacija, kai poreikis argumentuoti remiantis teisės principais gali kilti ne tik dėl to, kad norima sustiprinti tam tikrą poziciją, tačiau ir dėl to, kad galimas atvejis, jog nėra konkrečių teisės normų, reguliuojančių situaciją ir atsiranda reikiamybė pasitelkti kitas universalias bendro pobūdžio taisykles, tokias kaip teisės principai. Valentinas Mikelėnas nurodo, kad sudėtingėjant visuomeniniams santykiams, o teisinio reglamentavimo galimybėms esant ribotoms, nes objektyviai neįmanoma numatyti ir sureguliuojant apimti absoliučiai visų galimų atvejų, teismai vis dažniau susiduria su teisės spragomis ir turi pasitelkti dar kitus argumentavimo šaltinius, tokius kaip bendrieji teisės principai ar moralės normos (Mikelėnas, 2009, p.83). Matoma, kad teisės principų naudojimas aktualus atvejais, kuomet situacijos yra neįprastos, nėra panašios praktikos ir reikia rasti originalų sprendimą, atitinkantį konkrečios situacijos aplinkybes. Suprantama, kad taip greit besikeičiančiame pasaulyje, kai teisinis reguliavimas turi būti tobulinamas ar pildomas dažnai, susiduriama ir su situacijomis, kurių tiesiogiai nereguliuoja atitinkamos teisės normos, ar jos nėra konkrečios atitinkamai situacijai, todėl tokiais atvejais stabilumui palaikyti būtina remtis teisinėmis kategorijomis, kurios užtikrintų tam tikrą stabilumą ir teisės bei teisingumo palaikymą.

Galime matyti pavyzdžių, kuomet argumentavimas remiantis teisės principais yra būtinas, kadangi galiojančios teisės normos pakankamai nereguliuoja esamos situacijos, o rėmimasis teisės principais yra laikomas tinkama bei įprasta praktika. Tokių situacijų galime matyti sprendžiant šeimos teisės klausimus. LAT byloje, sprendžiant klausimą dėl nepilnamečių vaikų išlaikymo dydžio pakeitimo, buvo sprendžiamas klausimas, koku atveju yra peržiūrimas nepilnamečių išlaikymo dydis bei koku atveju laikoma, jog turinė padėtis pasikeitė iš esmės. LAT nurodė, jog teismų praktikoje yra žinoma, kad teismas turi teisę pakeisti išlaikymo dydį ir formą ne visais atvejais, kai pasikeičia faktinės aplinkybės, sudarančios pagrindą peržiūrėti išlaikymo dydžio ir formos klausimą, o tik tais, kai tos aplinkybės pasikeitė iš esmės ir yra tikslinga peržiūrėti išlaikymo dydį. Tačiau taip pat teismas pažymėjo, kad tai, kokio pobūdžio ir masto turtinės padėties pasikeitimas laikytinas esminiu, įstatyme nėra nekonkretizuota. Teismas nurodė, kad konkrečioje byloje sprendžiama, ar nurodoma asmens turtinė padėtis pasikeitė iš esmės, remiantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, taip pat prioritinės vaiko teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principu (LAT 2021 lapkričio 4 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-432-421/2021). Taip pat teismas, šioje situacijoje ne tik pasirėmė nurodyta teismų praktika, tačiau konkrečiai

nurodė, pagal kokius kriterijus, vertinant konkrečias faktines aplinkybes, pirmosios instancijos teismas, pagrįstai argumentavo bei rėmėsi teisės principais, vertindami išlaikymo pakeitimo poreikį, atsižvelgiant į pakitusias gyvenimo sąlygas.

Taip pat analizuotinas LVAT pavyzdys, kuomet teismas pasisakė „*jog nors <...> Maitinimo organizavimo taisyklių 6 punkte nėra numatyta, kad valgiaraščius veganams tvirtina Kalėjų departamentams, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad yra visuotinai žinoma tokia mitybos kategorija kaip veganizmas, pagal kurią dalis žmonių pasaulyje maitinasi, vadovaujantis bendraisiais teisinio teisingumo ir protingumo principais, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo ir lygiateisiškumo principais, taip pat vadovaujantis <...> BVK 173 straipsnio 4 dalimi, įtvirtinusia nuteistų laisvės atėmimo ar arešto bausmė asmenų teisę į tinkamą maitinimą, darytina išvada, kad tai yra legislatyvinė omissija, kurią Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, pats nustatęs tokį reglamentavimą, turėjo pareigą ištaisyti, taigi, Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos turėjo pareigą patvirtinti ir valgiaraščius veganams.*“ (LVAT 2021 gruodžio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr.TA-595-815/2021). Taigi, matoma, kad teisės principai pasitelkiami argumentuojant ir tam tikrus atvejus, susijusius su teisės spragų atveju, yra nurodoma, jog galima užtikrinti tam tikrų teisių ar teisėtų lūkesčių įgyvendinimą būtent pasiremiant teisės principais.

Analizuojant argumentavimą būtent remiantis teisės principais, galima atkreipti dėmesį į garsių teisės teoretikų, mokslininkų išsakomas pozicijas. Ypač atkreiptinas dėmesys į JAV teisės teoretiko Ronaldo Dworkino darbus. Savo darbuose jis nurodo, kad teisininkai argumentuoja juridines teises ir prievoles arba dėl jų ginčijasi, ypač sudėtingais atvejais, kai mūsų problemos dėl šių sąvokų atrodo ypač aktualios, remiasi standartais – principais, politinėmis nuostatomis bei kitokiais standartais, kurie funkcionuoja skirtingai negu normos (Dworkin, 2004, p. 48). Jis ypatingą dėmesį skiria sunkioms byloms ir nurodo, jog sudėtingais atvejais, kuomet galima išžvelgti dviprasmiškumą, šalys vis vien pateikia savus argumentus, bandydami pagrįsti savo pozicijas. Jis nurodo, kad tokiose situacijose, argumentai, kuriuos iškelia teisininkai ir kuriuos pripažįsta teisėjai, yra principo argumentai, o ne politinės nuostatos argumentai bei nurodo, kad taip ir turėtų būti (Dworkin, 2006, p.109). Matoma, jog kai kuriais atvejais vien normų nepakanka, reikia pasitelkti ir kitas priemones savo tiesai įrodyti. Atsižvelgtina į tai, kad kiekviena situacija yra skirtinga ir aplinkybės kaskart yra vertinamos būtent konkrečios situacijos plotmėje. Kai kurie teisės mokslininkai galėtų pažymėti, kad teisės normos yra pakankama kategorija skirta sureguliuoti visuomeninius santykius ir spręsti kylančias problemas, tačiau atsižvelgdami į tai, kad teisė keičiasi kasdien, yra atsižvelgiama į gana greitą teisinio

reguliavimo aktualinimo poreikį, atsižvelgiant į tai, kad galimai susiduriama ir su situacijomis, kurioms nėra aktualaus, konkretaus reguliavimo, matoma, kad svarbu, jog būtų tam tikri pamatai, tam tikros gairės, kurios leistų spręsti, koks galimas situacijos sprendimo variantas. Tokiu atveju, svarbu atsižvelgti ir į kitas nuostatas, kurios užtikrintų visuomenės saugomų vertybių apsaugą. Ronaldas Dworkinas savo darbuose mini įvairius standartus, ne tik teisės principus, tačiau pati idėja, nurodo, kad vien tik esamų imperatyvių taisyklių ne visuomet pakanka ir reikia atsižvelgti į kitus standartus, kurie papildo ar užtikrina, kad nebūtų nesureguliuotų ar neaiškių situacijų, kad nesant konkretaus reguliavimo, nebūtų susiduriama su sunkumais, priimant sprendimus. Norima, kad būtų pasiekiamas teisingumas, atsižvelgiant į visas teisės kuriamas kategorijas, ne vien teisės normas. Aišku, Ronaldas Dworkinas, taip pat nurodo, jog principu vadina standartą, kurio reikia paisyti ne dėl to, kad jis pagerins ar laiduos norimą pasiekti ekonominę, politinę ar socialinę situaciją, o dėl to, kad tai yra teisingumo, sąžiningumo, ar kokios kitos moralės dimensijos reikalavimas (Dworkin, 2004, p. 49). Tai parodo, kad pats principas nebūtinai išspręs pačią situaciją ar parodys, koks yra tinkamas sprendimas, bet nurodytus tam tikras gaires, kuriomis galima vadovautis. Ronaldas Dworkinas pažymi, kad kai sakoma, kad tam tikras principas yra mūsų teisės principas, turima galvoje ne kas kita kaip tai, jog pareigūnai turi paisyti principo, kai jis svarbus kaip argumentas, kreipiantis viena ar kita kryptimi (Dworkin, 2004, p. 59). Šios idėjos nusako teisės principų prasmę argumentacijoje. Matoma, kad galimai vien teisės principų nepakanka, jie nėra įvardijami kaip pagrindinės idėjos, lemiančios sprendimo priėmimą. Atvejais, kuomet egzistuoja konkrečios, situaciją reguliuojančios normos ir situacijos nėra komplikotos, tikriausiai teisės principai turi mažesnę reikšmę, nei tais atvejais, kai susiduriama su sunkiomis bylomis ir sprendimą priimti yra ne taip paprasta. Tokiais atvejais, teisės principai tampa pagrindinėmis gairėmis, lemiančiomis atitinkamą sprendimą. Pažymėtina, kad principai yra paremti tam tikromis pamatinėmis visuotinai pripažintomis moralės normomis ar elgesio taisyklėmis, taigi darant išvadas, remiantis susiklosčiusiomis aplinkybėmis ir dar turint omenyje teisės principus, kaip pamatines, teisės tikslus įtvirtinančias taisykles, galimai priimamas korektiškiausias sprendimas.

Taigi, analizuojant argumentavimą remiantis teisės principais, kaip vieną iš teisinio argumentavimo būdų, atsiskleidžia pagrindiniai bruožai. Matoma, jog teisės principai argumentavime svarbūs dėl to, jog kaip tam tikri fundamentalūs ir gana universalūs teisės konstruktai, padeda užtikrinti teisės stabilumą, leidžia vertinant situacijas atsižvelgti ir į vertybinius kriterijus bei yra naudingi sprendžiant sudėtingas teises situacijas. Taip pat,

analizuojant šį argumentavimo būdą, svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, jog jam yra taikomos bendrosios argumentavimo taisyklės.

3. ARGUMENTAVIMO REMIANTIS TEISĖS PRINCIP AIS PROBLEMATIKA

Apžvelgus pagrindinius argumentavimo remiantis teisės principais bruožus ir pristačius šio argumentavimo būdo taikymo pavyzdžių, galima išskirti tam tikras tendencijas, su kuriomis susiduriama pasirinkus būtent šį argumentavimo būdą. Matoma, jog argumentavimo būdas pasitelkiant teisės principus yra naudingas, bet kartu ir sudėtingas procesas, kurio metu gali kilti ir tam tikrų klausimų, subjektai gali susidurti su tam tikrais iššūkiais, kurie apsunkina šio argumentavimo būdo panaudojimą ar kelia klausimų dėl šio argumentavimo būdo taikymo kokybės. Nagrinėjant argumentavimo remiantis teisės principais ypatybes, galima išskirti tam tikrus galimus iššūkius, su kuriais galima susidurti pritaikant šį argumentavimo būdą.

Prisimenant anksčiau šiame magistro darbe nagrinėtas Ronaldo Dworkino mintis, susijusias su teisės principų reikšme teisiniame argumentavime, atkreipiamas dėmesys ir į kito teisės teoretiko Lionelio Huberto Harto darbus, kuriuos tarsi kritikuoja Ronaldas Dworkinas, dėl, jo nuomone, per mažai kreipiamo dėmesio į kitas teisės kategorijas, susitelkiant daugiau į teisės normas. Lionelis Hubertas Hartas savo darbe „Teisės samprata“ atsako į Ronaldo Dworkino iškeltas mintis bei analizuoja teisės principų reikšmę argumentavimo procese. Jis nurodo, jog yra įsitikinęs, kad argumentavimas remiantis tokiais nesprendžiamaisiais principais yra svarbus bylų sprendimo ir teisinio argumentavimo bruožas ir kad jį reikia įvardyti adekvačiais terminais. Atsakydamas į Ronaldo Dworkino kritiką, kurią jis pateikia dėl teisės principams nesuteikiamos prasmės ir didelio koncentravimosi į pozityviosios teisės reikalavimus, Lionelis Hubertas Hartas vis dėlto, atkreipia dėmesį, kad susikoncentravęs labiau į teisės normas jis nepaneigia ir teisės principų svarbos argumentavime. Tačiau išsako ir kelias abejones dėl teisės principų panaudojimo. Jis nurodo kelis teisės principų bruožus – pažymi, jog principai yra platūs, bendri ir nekonkretizuoti bei paaiškina, jog galimi atvejai, kuomet tai kas galėtų būti laikoma daugeliu skirtingų normų, gali būti apibūdinama kaip vieno principo išraiškos. Taip pat, nurodo, jog principai nurodo tam tikrą siekį ar vertybę, taigi, manoma, jog pageidautina ginti teisės principus, taigi jie vertinami ne tik kaip teikiantys juos išreiškiančių normų paaiškinimą ar loginį pagrindimą, tačiau ir kaip padedantys jas pateisinti (Hart, 1997, p. 401). Būtent tai parodo, jog nors ir argumentavimas remiantis teisės principais yra svarbus ir naudingas argumentavime, tačiau kyla klausimų, dėl pačių teisės principų neapibrėžtumo bei jų naudojimo tiesiog kaip pateisinančios pasirinktąją poziciją priemonės bei kitų iššūkių, su kuriais galima susidurti, pasirinkus šį argumentavimo būdą.

3.1. Teisės principų neapibrėžtumo problema

Nagrinėjant argumentavimą remiantis teisės principais, visų pirma, su sunkumais susiduriama dėl teisės principų neapibrėžtumo. Teisėje egzistuoja daugybė principų, kurie yra gana universaliai pritaikomi skirtingose situacijose, tačiau kai kurie principai yra labai platūs ir yra sudėtinga jais remtis. Teisės principai gali būti pritaikyti tam tikrai teisinių santykių kategorijai, pavyzdžiui šakiniai principai, kurie taikomi būtent konkrečios teisės srities apimtyje ir yra skirti užtikrinti konkretesnių teisių užtikrinimo stabilumą, tai gali būti tokie principai kaip rungimosi ar dispozityvumo principas, taikomas civiliniame procese (CPK 12, 13 straipsniai) ar proceso kalbos principas (CPK 11 str., bei BPK 8 str.) taikomi konkrečiose situacijose ir nurodo gana aiškią taisyklę, kurios turi laikytis proceso šalys. Tačiau teisėje vyrauja ir didelė dalis universalių principų, kurie yra gana abstraktūs ir jų pritaikymas tampa ne toks paprastas. Patys universaliausi bendrieji principai tikriausiai yra teisingumas, protingumas bei sąžiningumas. Iš pirmo žvilgsnio, atrodo, kad tai savaimė aiškus ir pagrįstas reikalavimas, atitikti šiuos principus, kurie taip pat laikytini ir žmogiškosiomis vertybėmis, tačiau kyla klausimas, kaip kiekvienas asmuo įsivardina šiuos principus ir kokią reikšmę jiems suteikia. Skirtingų asmenų teisingumo ribos gali skirtis. Tokiais atvejais susiduriama su tam tikru neapibrėžtumu, kadangi nuomonės dėl principo vertinimo gali kardinaliai išsiskirti. Valentinas Mikelėnas teigia, kad daugelis principų yra „mistiniai“ dalykai, išreiškiantys daugiau siekiamybę, o ne realybę, taigi teisės principai neatsakingo interpretatoriaus rankose gali lemti nenuspėjamų rezultatų, kurių negalėjo prognozuoti joks protingas žmogus. (Mikelėnas, 2009, p. 86). Nurodoma, kad neretai teisės principai lemia tam tikrą situacijos neapibrėžtumą, kadangi skirtinga teisės principų interpretacija gali lemti ir skirtingus sprendimo rezultatus. Kai kurie teisės principai yra tiesiog labai abstraktūs ir dėl to teisės principo interpretacija ir panaudojimas gali išsiskirti, atsižvelgiant į tai, koks asmuo, kokią patirtį ir kokias savybes turi. Negalima teigti, jog tai nutinka tik dėl asmenų subjektyvumo faktoriaus, problema ne tik asmenų kitoniškume ir skirtingame aplinkybių bei situacijų suvokime, tačiau taip pat ir per didelių abstrakcijų naudojime įvardinant teisės principus.

Teigiama, jog teisės principo turinys gali būti suvokiamas taip skirtingai, kad unifikuoti jo turinio yra tiesiog neįmanoma. Nurodoma, kad kritikuotina praktika, kai teisės principų turinio interpretavimą pateikia kiekvienas suinteresuotas bylos baigtimi asmuo, kartais net nesistengdamas savo pozicijos stiprinti nei teismo, nei kitokiu teisėje galimu autoritetu. (Lastauskienė, 2012, p. 54). Kyla problema, kadangi principai, o ypač bendrieji yra labai platūs ir jų turinį kiekvienas asmuo gali suprasti konkrečiai, tuomet jau

pasitelkiama teismų praktikos išaiškinimais. Tačiau tokiu atveju taip pat diskutuotinas klausimas, ar remiamasi būtent teisės principu ar konkrečiu teismų išaiškinimu ir ar tikrai principas turi savo galią kaip principas ar kaip teisėje formuojamos praktikos dalis.

Toks teisės principų neapibrėžtumas gali sukelti situacijas, kuomet teisės principų pasitelkimas argumentavime gali būti ir ne toks vertingas, kokio gali tikėtis subjektas, norintis pasirinkti šį argumentavimo būdą. Teisinio argumentavimo teorijoje svarbus Robert Alexy darbas „Teisinio argumentavimo teorija. Mokymas apie racionalų diskursą arba teisinio pagrindimo teorija“, kuriame autorius aprašo svarbiausius teisinio argumentavimo būdus ir tam tikrus jų panaudojimo principus. Nors konkrečiai nėra išskiriamas šis argumentavimo būdas, tačiau neatmetama argumentavimo remiantis teisės principais galimybė. Nurodoma, jog teisės principai nėra logiškai išvedami disponuojant tokiomis prielaidomis kaip teisės normos bei tokių principų taikymas sprendimams pagrįsti kelia problemų. Robert Alexy nurodo, jog tokio argumentavimo būdo pasirinkimas yra įmanomas, visų pasirinktų sistemų argumentai yra labai reikšmingi teisei bei teisės mokslui, tačiau reikia turėti omenyje, jog tokio argumentavimo loginis teisinis teisingumas yra ribotas. Tai parodo, jog argumentavimas remiantis teisės principais gali būti netikslus ir per didelis teisės principų abstraktumas gali būti nebūtinai naudingas, bet ir sukelti sudėtingas situacijas, kuomet sunku pasirinkti atitinkamą argumentavimo kelią. Pažymėtina, kad pasirenkant atsižvelgti į teisės principus, atsižvelgiama ir į pamatinės vertybes, kurios nėra tik mąstymo rezultatas, tačiau kartu lemia atsižvelgimą į situacijos suvokimą per asmens požiūrį, patirtis ir kitus nebūtinai tik su teise susijusius aspektus. Matoma, kad remiantis teisės principais, galimai vadovaujamosi ir vidiniais įsitikinimais, atsižvelgiama į psichologinius, sociologinius aspektus.

Kyla klausimas ir dėl teisės principų konkuravimo. Kai kurie teisės principai yra gana panašūs, nes saugo universalias vertybes, tai kas sąžininga yra ir teisinga, tačiau tai, kas teisinga ne visuomet galima vertinti kaip protinga ar proporcinga ir panašiai. Tai lemia tai, jog kartais tenka pasirinkti vieną principą, t. y. kažkuriam principui suteikti prioritetą, nors situacijai galimai būtų pritaikomi ir kiti teisės principai. Egzistuoja tam tikra principų hierarchija teisės sistemoje, taigi galima susidurti su situacijomis, kai reikia paaiškinti, kodėl yra taikomas būtent vienas principas, bet neatsižvelgiama į kitus, nors jie ir užtikrina tų pačių teisinių gėrių užtikrinimą arba kodėl užtikrinamas vieno teisės principo įgyvendinimas, nors tokiu atveju galimai būtų nevisai užtikrinamas kito teisės principo įgyvendinimas.

Toks teisės principų neapibrėžtumas ir gausa, kuomet vienam atvejui galima pritaikyti kelis teisės principus ir jais grįsti vieną ar kitą poziciją ir gali kelti sunkumų,

kadangi nebūtinai skirtingi teisės principai parems tą pačią poziciją, per didelis neapibrėžtumas ir pasirinkimų tarp teisės principų galimybė, gali sukelti ir situacijas, kuomet iki galo neaišku, kas yra ginama vertinant teisės principų apimtyje, taigi tokiu atveju išskyla aiškumo ir išsamumo klausimas, o norint jį pasiekti reikalinga pasirinkto principo analizė konkrečios situacijos apimtyje.

3.2. Išsamumo remiantis teisės principais trūkumas – formalus rėmimasis teisės principais

Praktikoje kyla klausimų, ar argumentavimas remiantis teisės principais yra išsamus ir tikslingas. Neabejotina, kad teismų praktikoje neretai pozicijos grindžiamos ir visuotinai pripažintais bendraisiais ar konkrečios teisės šakos teisės principais, tačiau ne visuomet jie yra taikomi atsižvelgiant į konkrečią situaciją, patikrinus individualiai situacijai priklausančias aplinkybes ir nurodant atitinkamai taikomo principo savybes būtent konkrečios situacijos akivaizdoje. Tokiu atveju, atrodo jog teisės principai neatlieka tikrosios savo funkcijos argumentavime. Nurodoma, kad yra požymių, kad sprendžiant teisinius ginčus teisės principų taikymas tampa ne argumentavimo, bet priimtos teisinės pozicijos pateisinimo priemone (Lastauskienė, 2012, p. 20). Tokiu atveju, panaudojamas teisės principas, formaliai sustiprina poziciją, sudaromas vaizdas, jog buvo atsižvelgta į teisės principus, kad vadovaujamesi pamatinėmis teisės nuostatomis, tačiau realiai, teisės principai galimai paminimi iš tam tikro įpročio ar atkartojant panašiose bylose paminėtus teisės principus, formaliai priderinant prie kitos panašios ar analogiškos situacijos. Analizuojant argumentavimo sustiprinimą remiantis teisės principais, galima išvelgti tam tikrą problematiką. Pažymėtina, kad neretai šis argumentavimo būdas yra pasirenkamas ne tik kaip sustiprinimo priemonė, tačiau ir kaip pateisinimo priemonė, tačiau šie du kriterijai skiriasi. Kuomet teisės principai yra naudojami kaip tam tikra argumentų sustiprinimo priemonė, jie naudojami išsamiai, norint pagrįsti pasirinktą poziciją. Tokiu atveju yra konkrečiai parenkamas situaciją atitinkantis ir reikiamas vertybes ginantis principas ir jis pritaikomas esamoje situacijoje.

Argumentavimo pateisinimas nurodo šiek tiek kitą teisės principų taikymo pobūdį. Tokiais atvejais teisės principai yra naudojami gana formaliai, principų naudojimas nėra išsamus ir tokiam argumentavimui dažniausiai pasitelkiami universalūs teisės principai, jų išsamiai nepristatant, nesiejant su konkrečiomis faktinėmis aplinkybėmis. Toks rėmimasis teisės principais negali būti laikomas sustiprinamuoju, nors iš šono gali atrodyti ir kitaip. Teisės mokslininkai išvelgia problemą, jog neretai teisės principai ir yra naudojami labiau kaip pateisinamoji, bet ne kaip stiprinamoji priemonė.

Taip pat, analizuojant argumentavimą remiantis teisės principais būtent sprendimų priėmimo, galėtų kilti klausimas, ar argumentavimas remiantis teisės principais yra reikalingas, jei realiai kiekvienas teisininkas priimdamas sprendimus yra internalizavęs pagrindinius teisės principus ir būtent priima sprendimus atsižvelgdamas į teisės ir teisingumo suvokimą, atsižvelgiant į juos. Tokiu atveju, galėtų atrodyti, kad pats argumentavimas remiantis teisės principais yra perteklinis ir jei taip yra, nereikalingas. Kalbant apie argumentavimą bei teismų sprendimus bei jų sąsajas, reikėtų pažymėti, kad teismo sprendimas yra laikomas tam tikra galutine ir privaloma teisinės argumentacijos išvada. (Mikelėnas, Mikelėnienė, 1999, p. 126). Tačiau pats teisinis argumentavimas nebūtinai tiesiogiai lemia priimamą sprendimą. Taigi, negalima teigti, kad teisinis argumentavimas yra svarbus tik dėl sprendimo priėmimo. Teisinis argumentavimas yra reikšmingas parodant tam tikrą minties eigą ir įtikinant kitus asmenis ir nepaisant nuo to, koks yra teismo sprendimas, nurodyti teisiniai argumentai gali taip pat turėti didelę reikšmę ir būti svarbūs ne tik konkrečios esamos situacijos atveju, tačiau ir ateityje.

Analizuojant pačią teisinio argumentavimo kokybę, nurodoma, jog teismo sprendimų kokybę veikia teisinės argumentacijos šaltiniai. Pateikiama nuomonė, jog teisėjas, kuris apsiriboja tik formaliu įstatymu bei nenagrinėja sprendžiamos problemos vadovaudamasis teisės principais ir kitais svarbiais teisės šaltiniais, vargiai galės tinkamai argumentuoti priimamą sprendimą (Mikelėnas, Mikelėnienė, 1999, p. 85). Toks formalus situacijos vertinimas nebūtų pakankamas norint kokybiškai motyvuoti priimamą sprendimą, o motyvai yra reikšmingi priimant sprendimą. Motyvuojamoji sprendimo dalis yra svarbi nepaisant to, koks yra sprendimas. Pažymėtina, kad apskūstas gali būti ne tik visas sprendimas, tačiau taip pat numatoma galimybė apskūsti motyvuojamąją dalį.⁹

Kalbant apie argumentavimą remiantis teisės principais svarbu pažymėti, jog ir teismai atlieka svarbią funkciją, jie iš dalies kuria teisę, aiškindami ir interpretuodami tam tikras teisinės normas, teisės principus ir kitas teisines kategorijas bei nurodo kaip, kokiame kontekste yra tinkamai remiamasi atitinkama teisine kategorija. Kęstutis Jankauskas nurodo, jog aiškindami teisės principus, teismai negali kurti naujų konkrečius elgesio modelius išreiškiančių teisės normų, tačiau, esant norminio teisinio reguliavimo nepakankamumui ar/ir prieštaravimui, jie plačiai aiškina ir taiko teisės principus – sukonkretina interpretuojamame tekste abstrakčiai išreikštas oficialiai sankcionuoto elgesio kryptis ir šiuo būdu aktyviai veikia, užtikrindami teisinio reguliavimo darną ir

⁹ Šiuo konkrečiu klausimu aktuali teismų praktika, kurioje nurodoma, jog apeliacinio skundo padavimas dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvų neprieštarauja CPK nuostatomis ir atitinka teismų praktiką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. spalio mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-968/2003).

neprieštarinamumą (Jankauskas, 2005, p. 22). Matoma, jog teisėjų veikla yra svarbi argumentuojant bei interpretuojant teisės principus, kadangi ne visuomet yra aišku kaip tinkamai pritaikyti teisės principus ar juos interpretuoti. Norint tinkamai remtis teisės principais, svarbu aiškiai suvokti jų turinį ir pritaikomumą, atsižvelgiant į konkrečias faktines aplinkybes.

Nemažai argumentavimo pavyzdžių galime pastebėti ir teismų veikloje. Analizuojant argumentavimą teismuose pažymėtina tai, jog jiems būdingas turėtų būti būdingas visapusiškas situacijos vertinimas. Ernestas Spruogis, pažymi, jog teismų argumentacija paprastai yra siejama su faktinių bylos aplinkybių nustatymu, taikytinos teisės parinkimu ir aiškinimu, faktų vertinimu parinktos teisės kontekste ir sprendimo priėmimu. Taigi, teisės aiškinimo procesą taip pat veikia faktų kontekstas, nes teisės prasmės atskleisti negalima kreipiant dėmesį tik į teisę, nesiejant jos su veikiančiomis faktinėmis aplinkybėmis. Jis nurodo, jog aiškinant teisę konkrečių faktinių aplinkybių kontekste, teismui būtina vertinti ne tik teisę, bet ir faktus, be kita ko, norminius faktus, tokius kaip, papročiai ar tradicijos, taigi aiškinant teisę, savo priimtą sprendimą būtina argumentuoti. Jis pažymi, kad teismo sprendimą galima pavaizduoti kaip teisės principo arba normos bei fakto ryšį, kai tiek faktas, tiek teisė yra įvertinami ir yra pasirenkamas vienas sprendimo variantas. (Spruogis, 2020, p. 34). Vertinant situaciją ir aplinkybes, reikia įvertinti ir teisinį ir faktinį pagrindą, argumentuojant atsižvelgti į visas aplinkybes ir nurodyti tam tikras sąsajas, tarp konkrečios situacijos faktinių aplinkybių, pritaikomų teisės normų ar teisės principų. Taigi, ir atvejais, kuomet tam tikra situacija yra vertinama teisės principų plotmėje, būtina pritaikant atitinkamą teisės principą, atsižvelgti į jo aktualumą, atsižvelgiant į konkrečias faktines aplinkybes.

Taigi, teismų veikla yra svarbi teisinio argumentavimo pavyzdžių prasme. Norint patikrinti, kokią vietą teisės principai užima mūsų teisės sistemoje, svarbu atsižvelgti į teismų praktiką ir paanalizuoti, kaip yra joje yra remiamasi teisės principais. Neabejotina, kad sprendžiant bylas yra minimi teisės principai, vos ne kiekvienas teismo sprendimas yra grindžiamas ne tik teisės normomis, bet ir paminimos kitos teisės kategorijos, tokios kaip teisės principai. Nepaisant to, pastebima, kad ne visuomet teisės principai yra išsamiai analizuojami, ne visada jiems skiriama daug dėmesio. Pasitaiko atvejų, kuomet pristatoma atitinkama praktika, susijusi su aktualaus principo turiniu, tačiau nėra nurodoma, kaip konkrečiai teisės principas taikytinas atsižvelgiant į faktines konkrečios bylos aplinkybes. Kyla klausimas, ar teisės principai pakankamai išnaudojami, ar jais remiamasi tikslingai, bandant pasiekti tam tikrų rezultatų, realiai pagrįsti tam tikrą argumentavimo kryptį ar jie naudojami formaliai, tiesiog siekiant sustiprinti tam tikrą poziciją per daug ir nesigilinant į

pačių teisės principų prasmę ir esmę. Apžvelgiant teismų praktiką¹⁰ gali atrodyti, jog teisės principai yra minimi gana dažnai, tačiau ne visuomet galima teigti, kad jie yra išsamiai analizuojami, gilinamasi į jų esmę ir realų situacijos atitiktį nurodytiems principams. Teismų praktikoje galime pastebėti, kad pagrindžiant tam tikrą sprendimą yra nurodoma, kad jis yra priimamas vadovaujantis bendraisiais teisės principais, atsižvelgiant į teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus, ar remiantis kitais konkretesniais principais, tačiau nenurodoma, kuo remiantis teigiama, jog pasirinktas argumentavimo kelias būtent atitinka ar neatitinka minėtus principus. Nenurodomos konkrečios faktinės aplinkybės, kurios atitinka ar neatitinka tam tikro teisės principo naudojimo. Iš vienos pusės, galima manyti, kad toks pasirėmimas teisės principais yra neišsamus, tam tikrais atvejais, regis trūksta atitinkamos analizės, principo aktualaus pritaikymo, atsižvelgiant į konkrečią situaciją ir teisinį reguliavimą, tačiau kartu ir kyla klausimas, ar išties kiekvieną kartą tokia analizė yra būtina. Jei atsižvelgsime į tai, kad teisininkai yra supažindinami su pagrindiniais teisės konstruktais, studijų bei teisinės praktikos metu įsisavina reikalingas žinias, kurios ir deda pagrindą vidinei teisingumo sampratai išsigręžinti, galima manyti, kad toks rėmimasis principais, kuris atrodo gana formalus, nėra netinkamas. Žiūrint į tai, kad kiekvienas teisėjas, priimdamas sprendimą, naudojasi ne tik savo žiniomis, bet ir tam tikrais įsitikinimais, vidiniu suvokimu bei vertybėmis, galima manyti, kad minint atitinkamus principus yra vykdoma tam tikra vidinė kontrolė t. y., prieš priimant atitinkamą sprendimą yra mąstoma, ar jis neprieštaruoja bendrųjų teisės principų bei kitų aktualių teisės principų esmei ir tai yra pažymima būtent formaliai informuojant, jog sprendimas yra priimamas vadovaujantis atitinkamais teisės principais.

Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje galime matyti pavyzdį, kuomet civilinėje byloje šalys bei teismas argumentuodami rėmėsi teisės principais, sprenddami dėl sutarties nugalinimo bei skolos priteisimo. Šioje byloje buvo kreiptasi į teismą su ieškiniu bei prašoma pripažinti niekiniu ir negaliojančiu. statybos rangos sutarties punktą ta apimtimi, kuria jis leido atsakovei nemokėti sulaikytos pinigų sumos rangovei nepriklausomai nuo to, ar tie pinigai buvo panaudoti rangovės atliktų darbų defektų, nustatytų per garantinį terminą, taisymui apmokėti bei dėl to priteisti skolą. Ieškove savo argumentus rėmė ir bendraisiais teisės principais – tokiais kaip teisingumas, sąžiningumas, protingumas. Pažymėtina, kad šiuo atveju, apeliacinis teismas, vertindamas aplinkybes, argumentavo, kodėl ieškovės rėmimasis teisės principais yra netinkamas bei nurodė, kad šalių teisė susitarti dėl sutarties sąlygų gali būti ribojama tik išimtiniais atvejais, nustatytais

¹⁰ Rengiant magistro darbą buvo pasirinkta nagrinėti 2021 metų teismų praktiką, daugiausia dėmesio skiriant būtent Lietuvos aukščiausiojo teismo bei Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo praktikai.

įstatymuose ir nors ji gali būti apribota remiantis ir bendraisiais teisės principais, tačiau tokiais atvejais šių principų pažeidimas turi būti akivaizdus. Apeliacinio teismo teisėjų kolegija nusprendė, kad nėra pagrindo teigti, jog tokia šalių sutarta kainos formavimo tvarka neatitinka teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimų, įtvirtintų CK 1.5 straipsnio 1 dalyje. Ieškovė pateikė kasacinį skundą ir remdamasi teisės principų turiniu bei vertindama esamas faktines aplinkybes, bandė pagrįsti, jog apeliacinis teismas nepagrįstai nurodė, jog minėta situacija atitinka teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų esmę, atsakovė bandė įtikinti, jog apeliacinis teismas teisingai nustatė, jog teisės principai nėra pažeisti. Lietuvos Aukščiausiasis teismas, argumentuodamas ieškovės bandymą savo poziciją pagrįsti neatitiktimi bendriesiems teisės principams pažymėjo, jog CK 1.5, CK 1.6 bei CK 6.158 straipsnių nuostatos, kuriose įtvirtintos šalių pareigos elgtis sąžiningai, protingai ir teisingai tiek prievolės atsiradimo ir egzistavimo, tiek ir jos vykdymo ar pasibaigimo metu, yra imperatyvaus pobūdžio, tačiau siekiant pripažinti sutartį ar jos sąlygą negaliojančia dėl to, kad ja pažeisti minėtuose CK straipsniuose įtvirtinti imperatyvai, būtina argumentuotai pagrįsti, kokios aplinkybės konkrečiu atveju lemia aptariamų principų pažeidimą. Lietuvos Aukščiausiasis teismas išsamiai argumentavo bei atsižvelgęs į faktines bylos aplinkybes bei ieškovės ir atsakovės argumentus, nenustatęs esminės šalių nelygybės ir įvertinęs tai, jog abi šalys buvo verslininkės ir galėjo sudarydamos sutartį vadovavosi sutarčių laisvės principu, nurodė, jog Apeliacinis teismas pagrįstai vertino situaciją ir pagrįstai konstatavo, jog sudarytos sutarties dalis nepažeidžia CK 1.5 straipsnyje numatytų teisės principų. (Lietuvos Aukščiausio Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-35-823/2021). Šis pavyzdys svarbus tuo, jog šioje konkrečioje situacijoje matoma, jog pagrindinis klausimas buvo kilęs dėl santykių atitikimo teisės principams. Taip pat, šioje byloje galima išvelgti ir tai, jog pirmos instancijos bei apeliacinis teismas, vertindamas atitikimą protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principams bei nustatydamas, jog šie principai nebuvo pažeisti, išsamiai neargumentavo ir gana formaliai įvertino konkrečios situacijos atitiktį minėtiems teisės principams. Lietuvos Aukščiausiojo teismo argumentacija platesnė, išsamiai įvertintos visos faktinės aplinkybės bei pateikiamas išsamus pagrindimas, kodėl situacija neprieštaravo teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principų esmei, buvo nurodomas šių principų turinys bei konkrečios situacijos atitiktis minėtiems principams. Šis pavyzdys parodo, jog būtina argumentuojant remiantis teisės principais, pagrįsti jų naudojimą konkrečioje situacijoje. Nors šiuo konkrečiu atveju, LAT ir pagrindė, kodėl remiamasi atitinkamais principais ir nurodė jų turinio atitiktį faktinėms situacijos aplinkybėms, tačiau pažymėtina, kad teismų praktikoje neretai susiduriama su situacijomis, kuomet teisės principai yra panaudojami

formaliai, tik kaip poziciją pateisinamoji priemonė. Šią situaciją iliustruoja teismų praktikos pavyzdžiai.

Pavyzdžiui, LVAT 2021 spalio 27 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-2078-815/2021 dėl sprendimo dalies panaikinimo, teismas motyvuodamas savo sprendimą, nurodo, jog „*Teisėjų kolegija <...> vadovaudamasi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, nusprendžia prašomą priteisti sumą*“ Pažymėtina, jog šiame nutarime šie minėti principai ir motyvų atitiktis jiems nėra išsamiai pristatomi ar analizuojami minėti principai.

LVAT 2021 gruodžio 15 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eAS-766-789/2021 pasitelkiant teisės principus, nurodoma, „*atsižvelgus į <...> taip pat byloje nagrinėtas faktines ir teises aplinkybes, bylos apimtį, sudėtingumą, vadovaujantis protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principais, pareiškėjo prašoma priteisti bylinėjimosi išlaidų suma mažintina ir pareiškėjui už atsiliepimo į atskirąjį skundą parengimą iš atsakovo priteistina 100 EUR suma*“, taip pat pažymėtina, kad motyvavimas remiantis teisės principais ir pasižymi tik paminėjimu, kad remiamasi teisės principais, aukščiau nurodant, kas neatitinka teisės principų, tačiau nenurodoma, kaip, patys teisės principai bei jų panaudojimas nėra detalizuojamas.

Taip pat, LVAT 2021 gruodžio 29 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-3052-624/2021 motyvuojant sprendimą nurodoma „*<...> vadovaujantis teisingumo ir protingumo principais, taip pat įvertinus tai, jog atsiliepime į apeliacinį skundą iš esmės pakartojamos bylos faktines aplinkybes ir pirmosios instancijos teismo išvados*“. Pažymėtina, jog šioje nutartyje, šalių bei teismo buvo minimi įstatymų viršenybės, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisėtumo principai ir jie buvo aptariamai minėtoje nutartyje, tačiau būtent teisingumo ir protingumo kategorijos nebuvo aptartos, tačiau jos nurodytos nutarties pabaigoje, argumentuojant patį pasirinkimą, taigi tokiu atveju negalima sakyti, kad pasirinkimas yra išsamiai argumentuojamas, tačiau manytina, kad teisės principais remiamasi kaip pateisinamąja priemone.

Dar vienoje, LVAT 2021 spalio 21 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1895-756/2021, argumentuojant pasirinktą sprendimo būdą nurodoma „*<...>, vadovaujantis protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principais, prašoma priteisti bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos teisme, suma mažinama, pareiškėjos naudai <...>*“, tačiau taip pat nėra atskleidžiama, kuo svarbūs šie principai, koku būdu bus įgyvendinamas šių principų laikymasis priimant būtent tokį sprendimą.

Taip pat, LVAT 2021 spalio 27 d. sprendime administracinėje byloje Nr. eA-1710-822/2021, taip pat, argumentuojant pasirinktą sprendimą, nurodoma „*atsižvelgus <...>*

faktines ir teisines aplinkybes, bylos apimtį, sudėtingumą tiek faktų vertinimo, tiek teisės aiškinimo ir taikymo prasme, vadovaujantis protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principais, pareiškėjui priteistina jo pateiktais dokumentais pagrįstų bylinėjimosi išlaidų suma <...>“, tačiau motyvuojamojoje dalyje nenurodoma, kaip būtent atsiskleidžia nurodytų principų pritaikymas.

LAT 2021 spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-181-788/2021 - nurodoma, *„jog teismas <...> privalo įvertinti visas atitinkamam sprendimui priimti reikšmingas bylos aplinkybes, vadovautis teisingumo, proporcingumo principais, paisyti visuotinai svarbių tikslų <...>“*, tačiau nenurodoma, kaip šiuo konkrečiu atveju buvo įgyvendinami minėti principai.

Taip pat, galima pateikti ir apylinkių ar apygardų teismų sprendimų pavyzdžių, kuriuose matoma, jog argumentuojant pasirenkami principai ne visuomet yra išsamiai vystomi ir pateikiamas tikslus ir suprantamas situacijos vertinimas principų apimtimi. Kauno apylinkės teismo 2021 gruodžio 15 d. nutarime civilinėje byloje Nr. e2-12115-451/2021 dėl santuokos nutraukimo dėl kito sutuoktinio kaltės sprendžiant buvo nurodyta, jog *„<...> vadovaujantis teisingumo, protingumo, sąžiningumo principais, ieškovės reikalavimas dėl išlaikymo vaikui priteisimo yra pagrįstas.“* tačiau šių principų turinys konkrečių aplinkybių atžvilgiu nebuvo aktyviai vertinamas. 2021 lapkričio 15 d. Kauno apylinkės teismo nutartyje civilinėje byloje Nr. 2-23777-950/2021 nurodoma, jog *„atsižvelgiant į nurodytą šalių elgesį, pasiekto taikaus susitarimo sąlygas, paties ginčo pobūdį ir mąstą, vadovaujantis CPK 96 straipsnio 5 dalimi bei protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais, teismas daro išvadą <...>“*, tačiau nebuvo detalizuota atitiktis šiems principams. Kauno apylinkės teismo 2021 lapkričio 25 d. sprendime civilinėje byloje Nr. e2-14775-359/2021 nurodoma, jog *„remiantis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais iš atsakovų nepriteistinos bylinėjimosi išlaidos susijusios su procesinių dokumentų siuntimu, o šios išlaidos priteistinos iš ieškovės <...>“*. Kauno apylinkės teismo 2021 spalio 27 d. sprendime civilinėje byloje Nr. e2-16079-920/2021 nurodoma, jog *„sprendžiant, ar konkrečiu atveju yra pagrindas atidėti teismo sprendimo įvykdymą ar jį išdėstyti, svarbu įvertinti, ar teismo sprendimo įvykdymo atidėjimas ar išdėstymas nesuteiks nepagrįsto pranašumo skolininkui, ar bus išlaikyta šalių teisėtų interesų pusiausvyra, ar nebus iš esmės paneigtas teismo sprendimas ir jo privalomas pobūdis, pažeisti bendrieji teisės principai – teisingumo, protingumo ir sąžiningumo, tačiau nenurodoma ir neįvertinama, ar pažeisti nurodyti principai“*. Pažymėtina, jog tokių pavyzdžių yra nemažai ir tikriausiai visus juos paminėti nebūtų tikslinga, nes šiuose matoma ta pati

tendencija, jog kai kuriais atvejais teisės principais yra remiamasi gana paviršutiniškai, neatskleidžiant pačių principų panaudojimo esmės.

Teismų praktikoje galima matyti nemažai tokių ir panašių į šiuos pavyzdžių, kuomet argumentuojant vienais principais argumentuojama išsamiai, o kiti yra tiesiog fragmentiškai, formaliai paminimi, neatskleidžiamas jų turinys ir atitiktis konkrečios situacijos kontekste. Tokiais atvejais tampa neaišku, kodėl pasirenkama argumentuojant remtis vienu ar kitu teisės principu, koks tokio principų pabrėžimo tikslas, ar jie naudojami tik kaip tam tikras formalus pozicijos sustiprinimas, ar pateisinamoji priemonė. Žinoma, galima manyti, kad toks neišsamus rėmimasis teisės principais pasirenkamas ne tik dėl to, kad norima pateisinti ar pastiprinti pasirinktą poziciją, o taip pat, galimai dėl subjektų principų suvokimo ir vidinio jų įsisavinimo.

3.3. Diskrecijos klausimas argumentavimui pasitelkus teisės principus

Praktikoje kyla klausimas ir dėl pačių subjektų diskrecijos bei jos ribojimo. Teismų praktikoje pažymima, jog diskrecijos teisė teisinėje valstybėje negali būti absoliuti, ja besinaudojantys subjektai yra suvaržyti bendrųjų teisėtumo principo reikalavimų ir kriterijų. Nurodoma, kad diskrecijos teisė neturi būti aiškinama kaip absoliučiai nemotyvuotas ir niekuo nesaistomas pasirinkimas. Įgyvendindamos diskrecines galias viešojo administravimo institucijos, be kita ko, turi nepiktnaudžiauti joms suteiktais įgaliojimais, laikytis objektyvumo ir nešališkumo, lygybės prieš įstatymą ir proporcingumo principų. Pažymima, kad diskrecija turi būti pagrindžiama objektyviais faktais bei bendraisiais teisės principais (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 rugpjūčio 6 d. byla Nr. A-2112-520/2015). Matoma, kad priimant sprendimus yra nurodomas reikalavimas remtis bendraisiais teisės principais bei užtikrinti jų laikymąsi. Tokiu atveju iškyla klausimas, ar nėra sukuriama tam tikros sprendimo pasirinkimo ribos. Žinoma, į tai, ar teisės principai riboja diskreciją, teisininkai žiūri iš abiejų pusių. Rūta Latvelė teigia, teisės principai argumentacijoje yra tam tikra teisėjo diskrecijos garantija, nes suteikia teisėjui galią nesiremti tokių principų neatitinkančia teisės norma ar modeliuoti sprendimą tol, kol jis atitiks teisės principus, taip pat šios diskrecijos ribos, nes sprendimas bet kokių atveju privalo atitikti tuos pačius principus (Latvelė, 2010, p. 136). Taigi, iš vienos pusės galima manyti, kad teisės principų egzistavimas sukelia situaciją, kuomet teisėjai yra įpareigojami atsižvelgti į teisės principus ir tarsi yra ribojama jų diskrecija, kadangi kiekvienas sprendimas turėtų būti pasvertas principų atžvilgiu, tačiau tuo pat metu, toks reikalavimas ir ribų nustatymas užtikrina, kad priimamas sprendimas atitiktų svarbiausius aktualios teisinės sistemos reikalavimus bei teisės tikslus.

Analizuojant argumentavimą remiantis teisės principais, siejant jį su sprendimų priėmimu bei ieškant atsakymo kodėl kartais teisės principais gali būti remiamasi formaliai, galima atsižvelgti ir į pačių sprendimų priėmimo ypatumus. Pažymėtina, jog ne visuomet sprendimai yra priimami išskirtinai vertinant pateikiamus argumentus, kartais patys argumentai gali būti priimamo vidinio sprendimo išraiška. Vertinant kai kuriuos aspektus, būtina atsižvelgti ne tik į logines konstrukcijas, teisinės kategorijas, tačiau ir į sociologinius bei psichologinius faktorius, kurie lemia asmenų pasirinkimus bei tam tikrą mąstymo kelią. Ne visuomet einama tvarkinga seka ir situacija nagrinėjama visiškai objektyviai, nesusidarius pradinės nuomonės ar nenumanant tam tikrų vertinimo modelių. Galimi atvejai, kai sprendimas nėra tiesioginė argumentų pasekmė, tačiau argumentai pasirenkami pateisinti jau pasirinktą sprendimą, t. y. ieškoma būtent tų argumentų, kurie pagrįstų pasirinktą mąstymo kelią, iš anksto numatytą sprendimą. Teorijoje išskiriamos skirtingos sprendimų priėmimo teorijos, kuriose aiškinamasi, kaip yra priimami sprendimai, išskiriami sprendimų priėmimo būdai, kuomet vadovaujamosi labiau logika, konkrečiai vertinant tam tikras aplinkybes ir vadovaujantis daugiau emocijomis. Nurodoma, kad sprendimų priėmime geriausia yra derinti šiuos sprendimų priėmimo būdus. Nei vien loginis, nei vien emocinis sprendimas nebus teisingiausias sudėtingoje byloje. (Valančienė, 2017, p. 154). Taigi, priimant sprendimą, patartina atsižvelgti į visus faktorius, ne vien tam tikras normas, taisykles, principus, tačiau ir į vidinius įsitikinimus bei vertinti argumentus giliau, tačiau pritaikant platesnį suvokimą, atsižvelgiant ir į sociologinius, psichologinius bei kitus svarbius aspektus, įvertinant taip pat ir žmogaus, kaip mąstančios ir jaučiančios būtybės, kuri turi tam tikrus vidinius įsitikinimus prizmę. Nors šiame darbe ir analizuojamas būtent argumentavimas remiantis teisės principais ir sprendimų priėmimas nėra tiesiogiai susijęs su šiame darbe analizuojamais klausimais, tačiau šiame kontekste aktualu pažymėti šių klausimų svarbą. Kadangi keliamas klausimas dėl galimo argumentavimo remiantis teisės principais formalumo bei ieškant atsakymo, kodėl teismų praktikoje galima pastebėti tokių rėmimosi teisės principais pavyzdžių, svarbu analizuoti subjektų, kurie argumentuoja mąstymo bei sprendimų priėmimo modeliais. Analizuojant būtent argumentavimo remiantis teisės principais formalaus pateikimo galimybę, pažymėtina, kad subjektai, pasirinkdami šį argumentavimo būdą ir jo išsamiai neplėtodami nebūtinai tai daro klaidingai. Pažymėtina, jog subjektai, kurie priima sprendimus, gali juos argumentuoti ir remdamiesi tam tikru vidiniu supratimu. Reikia atkreipti dėmesį, jog asmenys skirtingai suvokia tam tikrus dalykus ir pasirenkamo argumentavimo išsamumo poreikį, tai kas vienam gali būti savaime suprantama, kitam gali pasirodyti, kaip neaiški ir nepagrįsta tezė. Taip gali nutikti ir su argumentavimu. Jei vienas subjekto vidinis

įsitikinimas bei teisės principų įsisavinimas leidžia motyvuojant tam tikros pozicijos pasirinkimą, atsižvelgti į reikiamus teisės principus bei jų išsamiai neanalizuoti ir tai yra savaime suprantama ir kitoms šalims bei suinteresuotiems asmenims, galimai perteklinis argumentavimas ir nėra būtinas, tačiau problema iškyla tuomet, kai argumentavimas remiantis vienu ar kitu teisės principu nėra visiems savaime suprantamas ar keliami klausimai dėl tam tikrų principų kolizijos ir pan., tokiais atvejais argumentacijoje pasitelkiant teisės principus, būtina išsamiai motyvuoti tokių teisės principų panaudojimą konkrečioje situacijoje, įvertinant visas faktines aplinkybes bei taikytiną reguliavimą. Taigi, jei manoma, kad teisės principai yra asmens, priimančio sprendimus sąmonėje ir priimant sprendimus yra jais vis vien vadovaujamosi, taigi, atrodytų, kad tokiu atveju papildomas argumentavimas ir teisės principų pristatymas yra tarsi nereikalingas ir tai pateisintų formalaus principų pristatymo pobūdį. Tačiau einant šiuo mąstymo keliu kyla ir kitas klausimas, kuris kelia iššūkių pačiam argumentavimui remiantis teisės principais. Pažymėtina, kad kai kurie teisės principai, ypač bendrieji, nenusako konkrečių elgesio taisyklių ir yra labai bendro pobūdžio, nurodantys abstrakčius reikalavimus teisės subjektams. Tai gali lemti, kad skirtingi subjektai teisės principus sau įsivardina skirtingai ir kitoniškai suvokia jų prasmę. Ričardas Posneris, analizuodamas argumentavimą nurodo, jog tylėjimas yra būdas nuspręsti ką ir kaip daryti, bet jis netinka sprendimo ar veiksmo argumentavimui. Jis nurodo, jog kalbant apie teisinį mąstymą, paprastai turima omenyje principų ir kitų nuostatų, parodančių sprendimo teisingumą, artikuliaciją ir ji negali parodyti ar įrodyti tylaus žinojimo. (Posner, 2004, p. 100). Dėl šios priežasties toks teisės principų naudojimas, kuomet nėra išsamiai nurodoma, kodėl jais yra remiamasi, nors pats subjektas ir suvokia savo pasirinkimą, gali tapti ir netikslingu bei sukelti per daug klausimų ir neaiškumų. Taigi, nors ir galima manyti, jog remiantis teisės principais, jų išsamiai neanalizuojant galimai bus tinkamai remiamasi pasirinktu principu dėl to, kad šį argumentavimo būdą pasirenkantis subjektas išties suvokia atitinkamo principo esmę ir naudoja jį tinkamai konkrečioje situacijoje, tačiau net ir tokiu atveju, išsamus paaiškinimas, kodėl pasirinktas vienas ar kitas principas ir jo pritaikymo atsižvelgiant į faktines aplinkybes tikslus apibūdinimas yra būtinas tam, kad sprendimai būtų aiškūs ir išsamūs, kad kiekviena pozicija būtų paremta išsamiais ir aiškiais argumentais, kad asmenys iš šalies, galėtų ne nuspėti, o aiškiai suprasti, ką omenyje turėjo atitinkamą poziciją argumentuojantys asmenys.

Atsižvelgiant į anksčiau aptartus aspektus matoma, jog argumentavimas remiantis teisės principais gali turėti ne tik privalumų, tačiau ir sukelti tam tikrų iššūkių norint tinkamai pritaikyti šį būdą, kadangi ne visuomet teisės principai yra konkretūs ir gali sukelti

klausimų dėl jų interpretavimo. Analizuojant argumentavimo remiantis teisės principais problematiką, darytina išvada, kad dėl tam tikro teisės principų neapibrėžtumo, subtilumo taikant šį argumentavimo būdą ir dėl to galimai kylančių situacijų, kuomet remimasis teisės principais yra gana formalus, matoma, kad nėra išnaudojami visi šio argumentavimo būdo privalumai. Atsižvelgiant į tai, galima svarstyti įvairių būdų, kaip skatinti šio argumentavimo būdo panaudojimą, taip pat, kaip užtikrinti, kad argumentavime remiantis teisės principais, atitiktis jiems bus pristatoma išsamiai, atsižvelgiant į konkrečią faktinę situaciją, nepaliekant pačios argumentavimo esmės tik principais besiremiančio subjekto sąmonėje. Šį klausimą galimai galėtų spręsti tam tikros gairės, kuriose būtų nurodyta, kaip tinkamai remtis teisės principais ir skatinamas išsamus teisės principo ir jo atitiktis konkrečiai situacijai pristatymas. Taip pat, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog galėtų būti dar labiau diskutuojamas teisės principų klausimas ir argumentavimui remiantis teisės principais, kaip vienam iš teisinio argumentavimo būdų, būtų skiriamas didesnis dėmesys ir teoriniame ir praktiniame lygmenyje.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Analizuojant mokslinę teisės literatūrą, norminius teisės aktus bei teismų praktiką, matoma, jog argumentavimas remiantis teisės principais yra naudojamas tiek teismų praktikoje tiek ir kitose teisinėse situacijose, kuomet būtina pateikti teisinius argumentus.

2. Argumentavimas remiantis teisės principais yra svarbus argumentavimo būdas, kuris turi savo privalumų: remiantis teisės principais yra palaikomas teisės stabilumas, užtikrinama visuomenėje vyraujančių vertybių apsauga bei teisės tikslų įgyvendinimas. Taip pat šis argumentavimo būdas aktualus sudėtingose situacijose, kuomet nepakanka teisės normų - kolizijų, teisės spragų atvejais.

3. Išanalizavus argumentavimo remiantis teisės principais naudojimą praktikoje, matoma, kad iššūkių kelia teisės principų neapibrėžtumas, tai pat tai, jog teisės principai argumentuojant naudojami labiau kaip pateisinimo, o ne išsamaus pagrindimo priemonė.

4. Išanalizavus argumentavimą remiantis teisės principais teoriniame lygmenyje bei patikrinus praktinį šio argumentavimo būdo pritaikymą (labiausiai koncentruojantis į teismų praktiką bei teismų argumentavimą remiantis teisės principais, atkreipiant dėmesį ir į kitų proceso šalių argumentavimą bei teisės principų panaudojimą), matoma, kad teisės principų panaudojimas nors ir yra dažnas bei svarbus, tačiau kartais šis argumentavimo būdas yra gana formaliai naudojamas, nėra išnaudojamos visos jo galimybės, tokios kaip argumentavimo sustiprinimas, išsamus pozicijos pagrindimas, sudėtingų situacijų sureguliuojimas ir pan., kyla klausimas dėl tokio argumentavimo išsamumo.

5. Argumentuojant remiantis teisės principais, tikslinga išsamiai paaiškinti savo pasirinktą mąstymo kelią bei pristatyti teisės principo turinį bei jo atitiktį konkrečiai teisinei situacijai. Atkreiptinas dėmesys, jog argumentavimas remiantis teisės principais turėtų būti išnaudojamas tikslingiau ir išsamiau. Galimai reikalingos tam tikros gairės, kuriose būtų nurodyta, kaip tinkamai argumentuoti ir pažymima, kad remiantis principais nepakanka jų paminėti, o reikėtų išsamiai pagrįsti jų pritaikomumą, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741;
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341;
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340;
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, Nr. 74-2262;
5. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo įstatymas. Lietuvos aidas, 1993, Nr. 24-0;
7. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas. Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851;

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo doktrina:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos peticijų įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 10 straipsnio 4 dalies ir 16 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai“.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2015-11-19 dienos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo, kuriuo atidėtas dėl neproporcingai sumažinto darbo užmokesčio patirtų praradimų kompensavimo mechanizmą reglamentuojančio įstatymo projekto pateikimo terminas, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Specialioji literatūra:

1. Alexy, R. (2005). Teisinio argumentavimo teorija: mokymas apie racionalų diskursą, arba Teisinio pagrindimo teorija. Teisinės informacijos centras.

2. Andruškevičius, A. (2004). Administracinės teisės principai: konglomeratas ir katalogas. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB/0001:J.04~2004~1367154553342/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2022-03-12].

3. Bakševičienė, R. (2016) *Teisės principai Lietuvoje – pagalbinė priemonė aiškinant teisę ar savarankiška vertybiškai orientacinė kategorija?* Konstitucionalizmo idėja, bendroji Europos teisė ir Lietuvos konstitucinė tradicija: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius.

4. Baltrimas, J., Lankauskas, M. (2014). Argumentavimas remiantis teisės principais: Atkuriamasis ir plėtojamasis būdai. Teisės problemos. 2013. Nr. 3 [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2016/07/2014_3-johanas-mindaugas.pdf. [Žiūrėta 2022-01-22].

5. Baublys, L et al. (2012). *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius.

6. Dworkin, R (2005). Teisės imperija. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos draugija.

7. Dworkin, R. (2006). Principo reikalas. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos draugija.

8. Dworkin, R., Rimtas požiūris į teisės. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos draugija.

9. Gumbis, J. (2018). Teisinis argumentavimas: realistinis požiūris. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://web.vu.lt/tf/j.gumbis/teisinis-argumentavimas/> [žiūrėta 2021-10-16].

10. Interaktyvus dabartinės lietuvių kalbos žodynas. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą <https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/teis%C4%97,%20~%C4%97s?paieska=teis%C4%97&i=d5a1f501-cb3d-4321-99d5-4b2d331a3828> [Žiūrėta 2022-04-18].

11. Jankauskas, K (2004). Teisės principų vaidmuo teisiniame procese: socialinių santykių reguliavimo ypatumai. *Jurisprudencija*, 2004,t. 59(51); 137-150.[Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3191>. [Žiūrėta: 2021-12-30].

12. Jankauskas, K. (2004). Teisės principų samprata ir jų formulavimo teisės aiškinimo aktuose ypatumai. *Jurisprudencija*, 2004, t. 51(43); 17-31. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3277>. [Žiūrėta: 2021-12-30].

13. Jankauskas, K. (2005). Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/10270>. [Žiūrėta: 2022-02-12].

14. Kargaudienė, R. (2015). Žmogaus teisės ginantys principai administraciniame procese. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/download/5809/4939>

15. Koženiauskiene, R. (2009). Juridinės retorikos pagrindai. Vilnius.

16. Kūris, E. (2001) Konstitucijos principai ir Konstitucijos tekstas. *Jurisprudencija*. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3680>. [Žiūrėta 2022-02-12].
17. Lastauskienė, G. (2006). Turingas teisinio teksto aiškinimas – panacėja ar pavojus. *Jurisprudencija*, 2006 8(86); 63-70. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [Žiūrėta 2021-10-16]
18. Lastauskienė, G. (2012). Korektiško teisės principų taikymo prielaidos. *Teisė*, (85). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.journals.vu.lt/teise/article/view/48>. [žiūrėta 2021-10-16].
19. Lastauskienė, G. (2012). Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos. *Jurisprudencija*, 19(4), 1343–1359. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: https://intranet.mruni.eu/upload/iblock/f0b/007_lastauskiene.pdf. [Žiūrėta 2022-01-29].
20. Lastauskienė, G. (2015). Teisės principai yra teisės „griaučiai“. *Žurnalas Teismai*. kovas. Nr. 1. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/d1_web-teismai.lt-zurnalas.pdf [žiūrėta 2021-10-16].
21. Lastauskienė, G., (2017). Sunki byla Lietuvos Teismų požiūriu: religinio požiūrio bylų pavyzdžiu. *Teisė*. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://emokymai.vu.lt/pluginfile.php/303195/mod_page/content/2/Lastauskiene_sunki%20byla.pdf. [žiūrėta 2022-03-12]
22. Lastauskienė, G., (2022). Kur dėti kablelį? Teisės principai – taikyti pavojinga netaikyti. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2022/03/22/g-lastauskiene-kur-deti-kableli-teises-principai-taikyti-pavojinga-netaikyti/>. [žiūrėta 2022-03-22].
23. Lastauskienė, G., et al. (2020). *Teisės teorija*. Vilnius.
24. Latvelė, R. (2010). Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1891893/datastreams/MAIN/content>. [Žiūrėta 2022-02-14].
25. Mackuvienė, E. (2009). Teisinis samprotavimas: argumentacinis metodologinis požiūris. *Teisė* (Vilniaus universiteto leidykla), 70. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.15388/Teise.2009.0.308> [žiūrėta 2021-10-16].
26. Mackuvienė, E. (2010) Loginis metodas teisėje: Sampratos problema. *Teisė*. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.journals.vu.lt/teise/article/view/196> [Žiūrėta 2022-02-02].

27. Mackuvienė, E. (2011). Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/41898>. [Žiūrėta 2022-02-02].

28. Mikelėnas, V. (2009). Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento. *Jurisprudencija*, 2, 79–92. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://intranet.mruni.eu/upload/iblock/fc3/5mikelenas.pdf> [žiūrėta 2022-01-29];

29. Mikelėnienė D., Mikelėnas V. (1999). Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai. Vilnius: Justitia,

30. Murauskas, D. (2015). Instrumentalizmas teismų sprendimuose: argumentavimas įvertinus socialinius padarinius. *Socialiniai mokslai: Teisė (01 S)*, Vilnius. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8283686/datastreams/MAIN/content>. [žiūrėta 2022-03-05].

31. Murauskas, D., (2022). Kodėl teisės principai neturėtų pakeisti teisės normų. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą <https://www.teise.pro/index.php/2022/02/23/d-murauskas-kodel-teises-principai-neturi-pakeisti-teises-normu/>. [žiūrėta 2022-03-13].

32. Nauckūnaitė, Z. (2005). Argumentavimas tekstų tipų sistemoje. *Žmogus ir žodis*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367151495403/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2021-12-21].

33. Nauckūnaitė, Z., (2007). Argumentavimas: samprata ir didaktinės perspektyvos (1). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367156691407/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2021-12-19];

34. Nauckūnaitė, Z., (2020). Argumentavimas: didaktiniai aspektai. Lietuvos kalbos institutas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lki.lt/wp-content/uploads/2020/06/Zita-Nauckunaite.-Argumentavimas-.Didaktiniai-aspektai.pdf> [žiūrėta 2021-12-21].

35. Posner R. A. (2004) *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius.

36. Spruogis, E., (2020). Kokias neteisines priemones Lietuvos Respublikos konstitucinis teismas naudoja savo argumentacijoje. *Jurisprudencija*. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://emokymai.vu.lt/pluginfile.php/381519/mod_page/content/1/Spruogis_neteisines%20priemones%20LRKT%202020.pdf. [žiūrėta 2022-03-20].

37. Šimašius, R. (2004). Teisės aiškinimas ir jo privalomumas. *Teisės problemos*, 2004, Nr. 44. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<http://simasius.popo.lt/files/2012/04/Teis%C4%97s-ai%C5%A1kinimas-ir-jo-privalomumas-2004.pdf>

38. Vaišvila, A. (2004). *Teisės teorija*. Antrasis leidimas. Vilnius: *Justitia*.

39. Valančienė, D., (2017). Neuroteisė: keletas fundamentalių įžvalgų apie teisminių sprendimų priėmimą. *Teisė*. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/10850/8985>. [žiūrėta 2022-03-15].

40. Vansevičius, S. (2000). *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: *Justitia*.

41. Von Hayek, F.A. (1998). *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. I. Taisyklės ir tvarka*. Naujas liberalių teisingumo bei politinės ekonomijos principų išdėstymas. Vilnius.

42. Von Hayek, F.A. (1998). *Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. II. Socialinio teisingumo mirażas*. Vilnius.

Teismų praktika:

1. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 spalio 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr.eA-1710-822/2021;

2. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 spalio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2078-815/2021;

3. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 spalio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1895-756/2021;

4. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 gruodžio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-3052-624/2021;

5. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 gruodžio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr.TA-595-815/2021;

6. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. rugpjūčio mėn. 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2112-520/2015;

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-181-788/2021;

8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 21 d. nutartis byloje Nr. 2AT-36-387/2021;

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021;

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. Nr. e3K-3-287-611/2021;

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-306-684/2021;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-155-381/2021;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-196-421/2021;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-319-1075/2021;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-648/2021;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 lapkričio 23 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-36-387/2021;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201-788/2021;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-87-611/2021;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. spalio mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-968/2003;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-432-421/2021;
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-35-823/2021;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-107-976/2021;
23. Lietuvos apygardos teismo 2021 m. rugpjūčio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-375-851/2021;
24. Kauno apylinkės teismo 2021 spalio 27 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-16079-920/2021;
25. Kauno apylinkės teismo 2021 lapkričio 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-14775-359/2021;
26. Kauno apylinkės teismo 2021 lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-23777-950/2021;
27. Kauno apylinkės teismo 2021 gruodžio 15 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. e2-12115-451/2021;

SANTRAUKA

Argumentavimas remiantis teisės principais

Gabrielė Blažauskaitė

Šiame magistro darbe analizuojamas vienas argumentavimo būdų – argumentavimas remiantis teisės principais, pristatomi svarbiausi šio argumentavimo būdo bruožai ir nurodoma tokio rėmimosi svarba.

Visų pirma, analizuojamos svarbiausios sąvokos bei atitinkamų teisės kategorijų sampratos, analizuojama, kas yra argumentavimas, teisinis argumentavimas, teisės aiškinimas bei teisės principai.

Išanalizavus bei palyginus sampratas prieinama prie šio konkretaus argumentavimo būdo – argumentavimo remiantis teisės principais analizės. Darbe išskiriami svarbiausi argumentavimo remiantis teisės principais bruožai bei tam tikri šio argumentavimo būdo panaudojimo ypatumai. Vertinant teisės principų bei argumentavimo teisėje esmę, išskiriami šio argumentavimo būdo privalumai bei trūkumai.

Darbo pabaigoje pristatomos išvados bei pateikiami pasiūlymai, kaip būtų galima spręsti probleminius klausimus susijusius su šio argumentavimo būdo – argumentavimo remiantis teisės principais, panaudojimu.

SUMMARY

Argumentation based on legal principles

Gabrielė Blažauskaitė

This master's thesis analyzes one of the methods of argumentation, which is argumentation based on legal principles. The thesis discusses and analyzes the significance of this method of legal argumentation.

First of all, master's thesis analyzes the concept of legal principles and argumentation separately. The most important concepts are analyzed, such as, concept of argumentation, legal argumentation, interpretation of law and legal principles etc.

After analyzing and comparing the concepts, the most important questions related to the topic are presented. Also, based on the information analyzed and discussed in this thesis, some important aspects of legal argumentation are presented as well as practical problems that subjects could face using this method of legal argumentation. Also, after further theoretical and case law studies, advantages and disadvantages of argumentation based on legal principles are presented and provided some examples.

The thesis also reveals specific questions about current problems and some hypothetical solutions related to the issues subjects face while using legal principles in legal argumentation.